

A TERMÉSZET

KIADJA : BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL :
BUDAPEST, VI., ÁLLATKERT
TELEFON : 19-4-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT

A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DÍJ :
EGY ÉVRE 6 PENGŐ
FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXXI. ÉVFOLYAM

9. SZÁM

1935. SZEPTEMBER

FEKETEHEATTYÚ AZ ÁLLATKERTBEN.

Az állatkerti IV. fényképpályázaton II. díjat nyert kép. Wolny Károly felvétele.

TARTALOM :

Rapaics Raymund dr. : Bábakalács, számárkenyér.

Schenk Jakab : Herman Ottó működése a madártan terén.

Kolosváry Gábor dr. : Az őszön halála.

Magyar Vadásztrofák Tára.

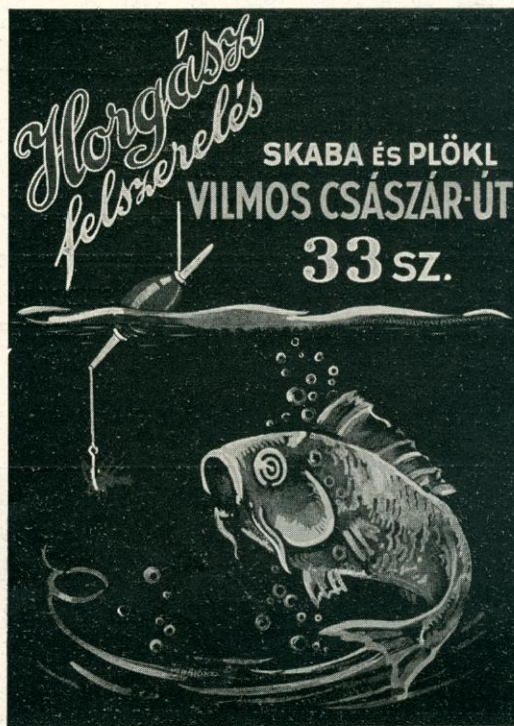
Szalay Béla dr. : A kőszálikecské.

Boroviczény Aladár : A kerecsensólyom fészkenél.

Kleiner Endre dr. : Vadgalambok a városban.

Könyvekről.

Mi ujság az Állatkertben?

FÉNYKÉPPÁLYÁZAT AZ ÁLLATKERTBEN.

Az állatkert igazgatósága a műkedvelő fényképezők számára fényképpályázatot hirdet.

Az állatkert területén mindenki, aki belépőjegyet váltott, díjtalanul fényképezhet.

A pályázaton 18×24 cm. nagyságú, felragasztatlan képpel lehet részt venni.

Első díj 100 P, második díj 60 P, harmadik díj 40 P, negyedik díj 30 P, ötödik díj 20 P.

Pályázati határidő
1935 november hó 1, déli 12 óra.

GUNDEL

állatkerti vendéglői
kiváló konyháiról közismertek

P O L G Á R I Á R A K

Z E N E

Éttermei és terrasza a Gellért-szállóban a vidékről felránduló közönség és külföldi látogatóknak kedvelt szórakozási helye.

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részvénytárs.

BUDAPEST

VII., Izabella-utca 34. sz.

Tel.: 43-8-49 és 32-0-52

Vesz és elad

mindennemű szálás és szemestakarmányt, örleményféléket, gabona-neműeket, fűszert, hüvelyes és gyarmatárut.

Új nagy főárjegyzék, mely növényárjegyzéket is tartalmaz, ingyen és bérmentve!

Mauthner Ödön

Fennáll
több mint
60 éve!

magtermelő és magkereskedelmi részvénytársaság

Központ: Budapest, VII., Rottenbiller-utca 33.

Fiókküzet: 1. számú
IV. KER., KOSSUTH LAJOS-UTCA 4.,
a Ferencrendiek templomával szemben

Telefon: 89-2-15

Telefon: 46-3-65

Sürgőnycím:
Mauthnerek

Fiókküzet: 2. számú
VI. KER., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 59.,
a Nyugati pályaudvar közelében

Telefon: 29-1-94

Taránszarvasok az állatkertben. Az állatkerti IV. fényképpályázaton vásárolt kép. Kunár Endre felvétele.

BÁBAKALÁCS, SZAMÁRKENYÉR.

Írta: Rapaics Raymund.

A virágos növények fészkesvirágzatú családjának van egy szűkebb rokonsági köre, a bogáncsok, amelyeket mindenki tövises levelű, sőt gyakran tövises virágzatú, többnyire legelőn vagy réten települő, haszontalan és kellemetlen növényeknek ismer. Ha azonban a bogáncsokkal kissé jobban megismerkedünk, kivált ha érdekes multjukat is felderítjük, nem nézzük őket többé ellenszenves szemmel, mert akad közöttük széptermetű és szépvirágú faj is, amelyet kertbe is elfogadtak, sőt hasznos tápnövény is, amelyet kertben termesztenek.

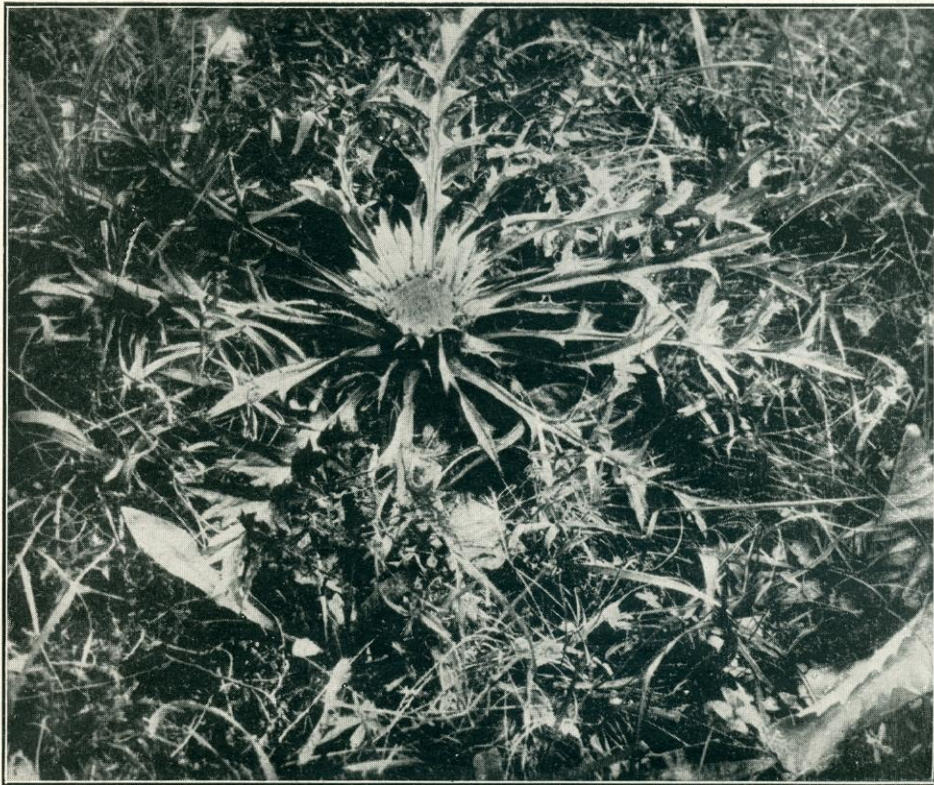
Ez első hallásra nagyon merész állításnak látszik. Elvégre a bogáncs csak a szamárnak való. Így szoktuk általában mondani. A valóság pedig az, hogy a bogáncsok egyik faja, az árticsóka (*Cynara scolymus*), amelyről a tudomány a bogáncsok rokonsági körét *Cynareae* névvel jelöli meg, Európa déli és nyugati, vagyis latin országaiban fontos termesztett növény és kedvelt eledel. Nálunk Lippai János már a XVII. században nagyon részletesen ismertette a termesztését és használatát. »Az árticsókát — írja — akkor szokták enni, mikor még ki nem virágzik és meg nem vénhedett, legfőképen, ha nyersen eszik borssal, sóval. Az legjobb, aki fiatal és leggyengébb.

Magánosan is főzik egészen, de mikor hússal vagy hallal főzik, közönségesen csak a székít veszik.«

Megtudjuk ebből, hogy az árticsókának legfőbb része a »szék«-e és hogy nyersen is eszik. Ez nagyon érdekes. Hogyan nevezzük ma a növénytanban az árticsókának azt a részét, amelyet Lippai a »széki«-nek nevezett? Az árticsóka virágzatát szokták megfőzni és nem egészben elfogyasztani, hanem csak az alsó fészkepikkelyeket és a fészekvacokot. Ez a fészekvacok tehát az árticsóka »széke«, vagyis a szíkje, a tojásról véve a hasonlatot, amelynek sárgáját, vagyis tápláló részét nevezzük »szík«-nek.

A bogáncsok fészkesvirágzatára jellemző, hogy fészekvacokuk többnyire vastag, húsos és tápláló. Ma már ezt vegyi elemzéssel állapítjuk meg. Ez a körülmény felhívja figyelmünket, hogy szétnézzünk a bogáncsok között, vajjon éppen csak az árticsóka ilyen hasznos közöttük, vajjon nincs-e párja az árticsókának a bogáncsok rokonsági körében?

A mult században a svájci tavak szélén különös építmények maradványaira bukkantak. A fából készült házak eredetileg a víz fölött, a tavak fenekébe vert cölöpökön álltak, akár manapság némely maláj falu házai a Szunda-

Bábakalács az Irottkón, Kőszeg mellett. Vajda László felvétele.

szigeteken. A vízbe hullott ősi holmi alapján nem volt nehéz megállapítani, hogy ezeken a régi svájci telepeken kőkori és korabronzkori törzsek laktak. Ma már jól ismerjük ezeknek a kőkori törzseknek életét, mert a vízbe hullott maradványokat összegyűjtötték és pontosan meghatározták.

A svájci cölöpépítmények lakóinak maradványai között az egyik kutató, *Neuweiler*, olyan agyagedényeket is talált, amelyekben bogáncsok fészekvirágzatai voltak. Akadt köztük búzavirág (*Centaurea cyanus* és *jacea*), acat (*Cirsium arvense*), különféle nagybogáncs (*Carduus*) és egy másik családba tartozó növény, az ördögyszem (*Scabiosa columbaria*), amelynek azonban nagyon hasonló a virágzata, amennyiben virágzati vacka ennek is húsos. Vajjon mit rejtegettek a cölöpépítmények kőkori lakói ezekben az agyagedényekben? Azt hiszem, az elmondottak alapján könnyű megállapítani, hogy ősi árticsókákat. Már pedig ez azt jelenti, hogy régi évezredekben, amikor az ember a természet terített asztalára még jobban rászorult, minden bogáncs jó volt árticsókának.

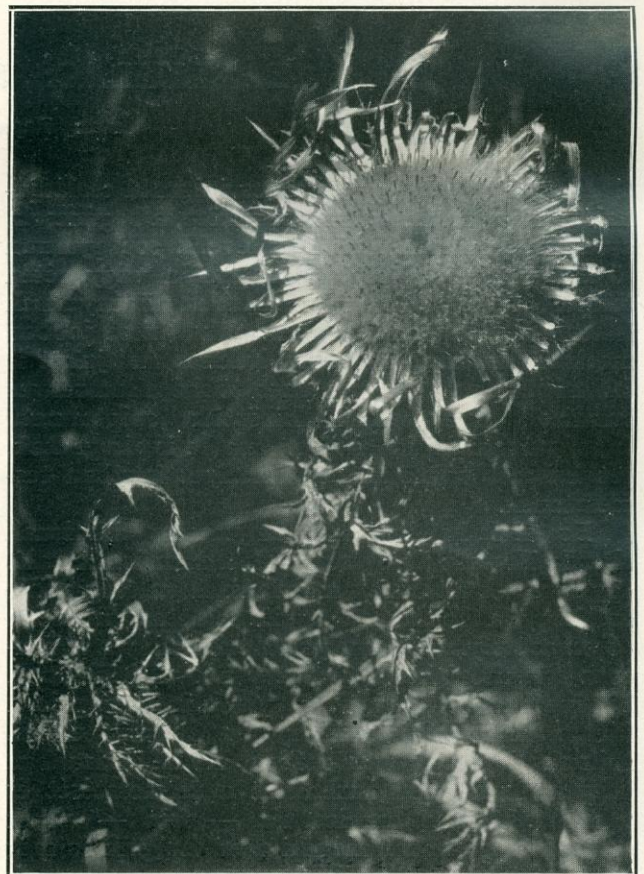
Ha azonban az ember ősidőkben mindenféle bogáncsot árticsókának fogyasztott, ennek, mint általában az ősi szokásoknak élő emléke is maradhatott. Maradt is! A bogáncsokat még manapság is árticsóka módjára szokták fogyasztani, ha a szükség ráhajtja az embert; nem egy feljegyzést ismerünk régebbi és újabb munkákban, amelyek erről beszámolnak. Itt a sok közül csak egyet, a legérdekesebbet és irodalmi szempontból a legnevezetesebbet akarom ismertetni.

Tudjuk, hogy *Goethe* fiatal korában, a XVIII. század végén végigutazott Olaszországon. Azt is tudjuk, hogy tanulmányútján naplót vezetett

és később ezt nyomatásban is kiadta. *Goethe* annak a kornak divatja szerint komolyan érdeklődött a természettudományok és egyebek között a növénytan iránt is. Olaszországi naplójában több érdekes növénytani megjegyzést olvashatunk. A népelet is érdekelte s ebből értjük meg, miért tartotta érdemesnek csaknem egész értekezést írni a bogáncsokról.

A német költőfejedelem ugyanis 1797 április havának végén Szicília hegyein járt és április 30-án bogáncsokkal benőtt legelőn haladt át. Ez arra készítette, hogy naplójában a bogáncsok kiirtásáról elmélkedjék. »Míg azonban — írja folytatólag — ezt a gazdasági haditervet a bogáncsok ellen komolyan végiggondoltuk, kénytelenek

voltunk szegyenkezéssel észrevenni, hogy mégsem egészen haszontalanok. Egy magányosan álló vendégfogadóba, ahol ettünk, velünk egyidőben

A bábakalács száras alakja. *Walter Hege* felvétele.

két szicíliai nemes ember is érkezett. Ezek peres ügyük miatt az országon át Palermóba igyekeztek. Csodálkozással láttuk, hogy ez a két komoly férfi egy bogáncscsoport előtt megáll és éles zsebkéssel a magasbatörő növények legfelső részét levagdálja; ezt a tövises zsákmányt azután ujjuk hegye közé fogták, a fejüket meghámozták és belsejüket jóízűen elfogyasztották. Hosszú ideig foglalkoztak ezzel, miközben mi jó borral és kenyérral pótoltuk lankadó erőnket. A fogadóné nekünk is készített efféle bogáncsbelet és bizonykodott, hogy az egészséges, hívesítő étel, de nekünk éppoly kevésbé ízlett, akár Szegesztében a nyers kalarábé.»

Azt hiszem, ez az idézet mindenkit kellőképpen meggyőz arról, hogy hajdan a bogáncsok, ha talán nem is mind, de nagyrészüik többnyire árticsóka volt, csak később szorultak a növénytermesztő ember asztaláról egyre alább, míg végül csaknem egészen a szamaraknak maradtak, kivéve azt az egy fajt, amely bejutott az ember zöldségekertjébe és fészekvirágzatának vackával ma is táplálja az embert.

Az olyanféle növény név tehát, mint »bábakalács«, »szamárkenyér«, sőt még a »szamártövis« is, tulajdonképpen a lebecsült árticsókák neve. A bogáncsok tudományos neve között csak egy fajé őrzi annak emlékét, hogy az ember hajdan ezekkel a ma megvetett növényekkel is táplálkozott. A nyirkos réteken termő, világos-sárgavirágú káposzta-acat (*Cirsium oleraceum*) fiatal korában főzeléknek kiválóan alkalmas. Annál több népies bogáncsnév utal a bogáncsok hasonló szerepére, ezek közül bennünket, magyarokat különösen kettő érdekel.

Az egyik, amely régebben bukkant fel a magyar nyelvben, a bábakalács. Először Páriz Pápai Ferenc közismert szótárának magyar-latin részében a XVIII. században olvassuk: »Bábakalácsa fű, Chamaeleon, Carlina, Eberwurtz«. Már Csapó József 1775-ben »bábakalács, disznótövis« néven felismerhetően le is írta, majd Benkő József 1783-ban »bakakalács«-ra változtatta,

Szamárkenyér a réten Budakalász mellett. Vajda László felvétele.

de ugyanő közölte Erdélyből *puine bábe* oláh nevét is. Ezt a bogáncsot magyar nyelven legelőbben Veszelszki Antal 1798-ban ismertette, aki Benkő nyomán szintén »bakakalács«-nak írja a nevét.

A bábakalács főképpen a németek között szerzett magának hírnevet. Ezt őrzi mai napig tudományos *Carlina acaulis* neve, amely »Nagy Károly füvé«-t jelenti. A bábakalácsot ugyanis a német gyógyszerészek a XV. és XVI. században fontos pestisgyógyító fűnek tartották s a monda visszavezette Nagy Károly korába, aki a hírvérők költészete szerint ezzel a fűvel gyógyította meg embereit a pestistől. Természetráji érdekessége a bábakalácsnak, hogy szára többnyire nagyon rövid, ezért *acaulis*, vagyis szártalan, bár ismerjük száras változatát is (var. *caulescens*), továbbá, hogy ezüstösen csillámló belső fészek-

pikkelyei nedves időben a központ felé összeborulnak, miáltal a virágzati fészket befedik, száraz időben pedig szétterülnek. Ezt a jelenséget *Konrad Gesner* már 1561-ben, Németország kertjeiről szóló munkájában írta le: »Minap kerteskémben megcsodáltam — írja — hogy ennek a virágnak kelyhe, mind élő állapotban, mind szárazon, éjjelre bezárul, nappal pedig felnyílik.« A bonctani vizsgálat a bábakalács fészkepikkelyeinek mozgását később könnyen megmagyarázta, ugyanis a fészkepikkelyek bőrsajtjai alatt a külső, vagyis szétterült állapotban az alsó oldalon vastagfalú sejtek sorakoznak, ezek erősen nedvszívók, ezért nedves időben kiterjednek, minek következtében a fészkepikkelyek befelé hajolnak, száraz időben pedig összehúzódnak, ennél fogva a fészkepikkelyek kinyílnak.

Ezt az érdekes növényt német és szláv területeken ma is több vidéken használják ősi árticsókának. A németek több »kenyér« és »sajt« összetételű nevét használják, a szlávok pedig »bábakenyér«-nek nevezik, s innen ered az erdélyi »bábakalács« neve, amely azonban csak irodalmi átvétel, mivel a magyarság sohasem használta eledelnek.

Hasonlóan irodalmi eredetű a magyarban a »szamárkenyér« növénynev is. Az a bogáncs, amelyet ezzel a névvel illetnek, nem alkalmas árticsókának, mert az *Echinops* nemzetség fajait éppen az jellemzi, hogy a virágzati vacok nem terül szét, hanem kis gömb marad s a virágok köröskörül egyenletesen beborítják, ennél fogva a szamárkenyér virágzata szabályos gömbalakú. Itt tehát a virágzat »széke«, a virágzati vacok olyan kicsiny, hogy ember és állat nem is kereshet benne eledelt.

Az igazi szamárkenyér tulajdonképpen a közönséges szamártövis (*Onopordon acanthium*), amelyet *A Természet* 1932-es évfolyamának augusztusi

számában mutattam be. Ennek virágzati vacka ma is használatos nyers árticsókának, akár a bábakalácsé s valószínű, hogy *Goethe* szicíliai bogáncsa is szamártövis volt.

Hogy a »szamárkenyér« eredetileg a magyarban is erre a növényre vonatkozott, azt *Kováts Mihály* 1845-ben megjelent »Növénybölcesség, avagy háromnyelvű fejtő növénynev műszótár« című munkájából sejtethetjük. *Kováts Mihály* a műszavak gyártásában *Bugát Pál*-nak volt versenytársa, de hírnév dolgában valahogyan lemaradt mögötte. Ma már senki sem olvassa munkáit, pedig sok érdekes tudnivaló van bennük. *Dioskurides* »onitis« nevű növényének például a magyarban a »szamárkedveltje« nevet adta és valahonnan felszedte az »onobroma«, egyébként ismeretlen görög növénynevet, lefordította s így keletkezett a »szamáreledel« magyar növénynev.

Ezek után már nem hangzik újdonságnak, ha *Petőfi*-nek abban a költeményében, amelyben az Alföld nyárfaligeteiről szól, egyebek között megjelenik »kék virága a szamárkenyérnek«. És helyesen tette *Borbás Vince*, amikor a magyarosság érdekében az *Echinops* nemzetség *Diószegi* és *Fazekas* által a tudományos név nyomán alkotott »laptaborz« nevét elvetette s helyébe a »szamárkenyér« nevet iktatta, annak a feltevésnek alapján, hogy a szamárkenyérnek *Petőfi* által megénekelte kék virága nem lehet más, mint az *Echinops ruthenicus*, a pestvidéki homokpuszták jellemző bogáncsa.

Amint az elmondottakból látjuk, a bábakalács és a szamárkenyér a magyarban tulajdonképpen irodalmi eredetű növénynevek, történetük mégis érdekes, mert eredetük visszanyúlik ősidőkbe, s aki ezeket a növényneveinket meg akarja érteni, annak tudnia kell, hogy a bábakalács és a szamárkenyér régi időkben nemcsak a bábáknak — boszorkányoknak — és a szamaraknak volt kenyere, hanem az embernek is fontos eledele volt.

HERMAN OTTÓ MŰKÖDÉSE A MADÁRTAN TERÉN.

Írta: *Schenk Jakab*.

Lehet vitatkozni azon, hogy *Herman Ottó* sokirányú úttörő tudományos működésében melyik téren érte el a legértékesebb eredményeket, de nem vitás, hogy a madártannal való foglalkozás volt szívének a legkedvesebb. Első tudományos értekezése madártani tárgyú volt s talán munkássága méltó befejezésének kell tekinteni azt a tényt, hogy utolsó írása is *Petőfi*-ről szólt, akitől a *Herman*-család madártani irányítása kiindult. Édesatyja, *Herman Károly* egy iskolapadon tanult *Petőfi*-vel, a magyar tudományos madártan megalapítójával, tőle tanulta meg a madártan elemeit, tőle sajátította el a madárkitömés tudományát, s mindezeket az ismereteket átruházta egyetlen fiára, *Herman Ottó*-ra is. Madárkitömési tudománya volt az a lépcső, amelyen *Brassai Sámuel* vezetése mellett beléphetett az Erdélyi Múzeum Egyletbe, tüneményes életpályájának bölcsőjébe. Ameddig maga tudta irányítani tudományos kutatásait, addig elsősorban a madártannak szentelte java munkásságát s a Mezőség madártani viszonyainak, főképen madár-

vonulásának megfigyelésével az idevágó kutatások számára állandó érvényességű mintát alkotott.

A sokat ígérő kezdet után azonban életkörülményei úgy alakultak, hogy madártani kutatásait félbe kellett szakítania s csak akkor térhetett vissza kedvenc tudományához, amikor a magyar állatvilág pókjaira és a magyar halászatra vonatkozó országoshírű könyveinek megjelenése után, valamint közéleti tevékenységének következtében olyan tekintélyre tett szert, hogy végre ismét maga irányíthatta kutatásait. Első dolga volt visszatérni a madártanhoz és 1887 őszén a Királyi Magyar Természettudományi Társulattól megbízást kért tervezett madártani munkája megírására. Ezt meg is kapta, sőt mi több, költségeket is kapott külföldi madártani tanulmányi utazásra. 1888 nyarán aztán megvalósíthatta azt az álmát, amely ki tudja mióta élt a lelkében és útnak indulhatott az északi madárhegyek tájára. Erről az utazásáról csodálatosan megragadó könyvet is írt. Ez az utazás és a vele kapcsolatos hírnév adta azt az archimedeszi pontot, amelyen azután kirobbanhatta

a magyar madártan ragyogó pályára forduló fejlődését. Ezt a pontot a Budapesten 1891-ben tartott II. Nemzetközi Madártani Nagygyűlés szolgáltatta, amelynek rendezője az előzmények után nem lehetett más, mint *Herman Ottó*.

Igaz, hogy erre a szerepre rátermettebb embert az akkori Magyarországon nem lehetett volna találni, de másrészt az is igaz, hogy *Herman Ottó*-ra se lehetett volna ennél kellemesebb feladatot bízni. Nagyszerű alkalom volt ez, hogy megmutassa az egész világnak, de legfőképpen a »német«-nek, hogy Magyarországon minden elnyomatás ellenére is milyen jelentős tudományos működés folyt a madártan terén. Sorompóba is állított minden épkezláb embert, akinek akkoriban valamelyes köze volt a madártanhoz — első sorban azonban önmagát. Páratlan lendülettel, minden akadályt elsodró rohammal indította meg a munkálatokat s olyan fényes lefolyású madártani nagygyűlést rendezett, amely még manapság is eddig el nem ért minta.

Szűkebb vezérkarával, *Chernel István*-nal és *Madarász Gyula*-val megrendezte Magyarország madarainak kiállítását, *Lovassy Sándor*-ral a nagymagyarországi madarak tojásainak és fészkeinek kiállítását, *Frivaldszky János* megírta »*Aves Hungariae*« — Magyarország Madarai — című munkáját, *Herman Ottó* pedig *Petényi Salamon*-nak, a magyar tudományos madártan megalapítójának életrajzát, kibővítve azt egyik jellegzetes magyar madárfajnak, a kékvércsének *Petényi* által adott természetrajzi leírásával.

Akkoriban a madárvonulás kutatása volt a madártan legégetőbb kérdése és *Herman Ottó* ennek helyes felismerésében megalkotta »A madárvonulás elemei Magyarországon« című alapvető munkáját, amely nemcsak a magyarországi viszonyokat tárgyalta, hanem elévülhetetlen értékű, alapvető munka a kérdés egyetemes tárgyalásában is, mert egyrészt a kutatás akkori színvonalát rögzíti, másrészt kitér a jövő kutatás feladataira.

Mindez a lázas, nagyszerű munka egyszerre feltárta a magyar madártan tisztos múltját, színvonalon álló jelenét, egyúttal módot adott jövője biztosítására, mert a nagygyűlés sikere az akkori közoktatásügyi minisztert, gróf *Csáky Albin*-t arra indította, hogy megbízza *Herman*

Ottó-t olyan intézet megszervezésével, amely folytassa a magyar madártan terén az addigi sikeres munkálatokat.

Így született meg 1893 őszén a *Magyar Ornithológiai Központ*, a mai *Magyar Királyi Madártani Intézet*. Az új intézet számára jobb nevet nem is lehetett volna találni, mert valóban központja lett a magyar madártannak, ahová zarándokolt mindenki — személyesen vagy írásban — aki a madártan iránt érdeklődött és onnan senkisémm távozott üres kézzel, mert *Herman Ottó* mindenkit megajándékozott gazdag tudásának és kifogyhatatlan lelkesedésének bőségszarujából.

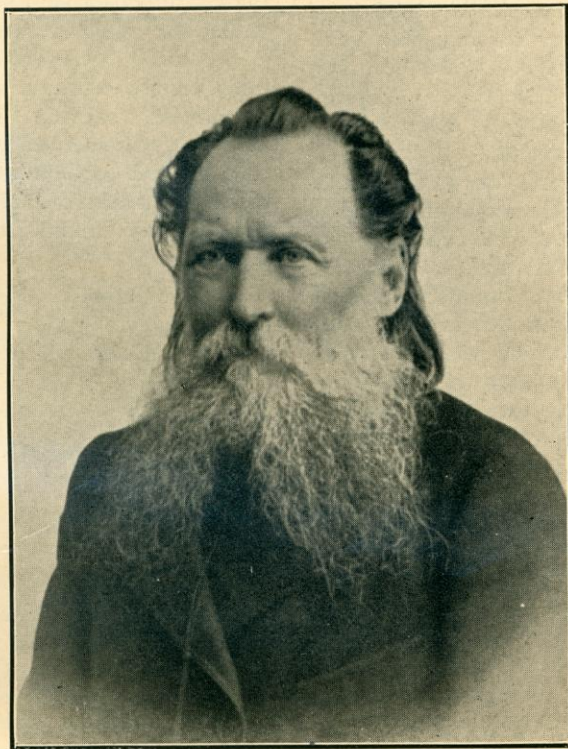
Mindenki, mint a madártani tudomány lelkes híve távozott tőle. Így született meg a külföld részéről annyira megirigyelt magyar madármegfigyelő hálózat, amelynek működése révén Magyarország madárvonulási viszonyait olyannyira sikerült megismerni, mint a világ egyetlen más területén sem.

Amilyen »Központja« lett ez az első, máig is páratlanul és világszerte irigyelt intézet a magyar madártannak, éppen olyan rég nélkülözött és mindig jobban a szívéhez nőtt otthonává lett *Herman Ottó*-nak. Hivatalos óráit nem tartva és nem is követelve, de lázasan dolgozva és dolgoztatva, reggeltől késő estéig ott volt a Központban, amelynek tudományos felszerelését a semmiből annyira emelte, hogy az addig szerény szerepet betöltő magyar madártan mint egyen-

rangú fél bekapcsolódhatott a legmagasabbrendű egyetemes madártani kutatásokba. Első tiszteletdíját az új intézet könyvtárának megalapítására fordította és ezer forintért megvette *Dresser* világhírű alapvető nyolckötetes művét Európa madárvilágáról.

Az alapítást követő első esztendőben megindította az »*Aquila*« című folyóiratot, amely azután valóban sas-szárnyakon hirdette befelé magyar, kifelé pedig német, francia és angol nyelven a magyar madártani kutatások eredményeit. Ma már a 42. évfolyamába lép és a madártani világirodalom egyik legtöbbre becsült folyóirata, amelyért az intézet cserébe kapja a világ legértékesebb madártani kiadványait.

Az intézet alapítása idején még a madárvonulás kutatása volt a kor vezető madártani kérdése, de csakhamar a madárvilág gazdasági jelentőségének kérdése

Herman Ottó
a *H. O. K. H. fia*

került a vezető helyre s *Herman Ottó* finom műszerként működő kutató elméje azonnal tudomásul vette a változást. *Darányi Ignác*-nak, Magyarország nagy földművelésügyi miniszterének megértő támogatásával kiadta azt a nagy munkát, amelyre annak idején a Természet-tudományi Társulattól kért megbízatást, de annak megírását ritka önmegtadással nem maga vállalta, hanem átruházta az arra teljesen felkészült és alkotó ereje virágjában lévő *Chernel István*-ra. Így született meg »Magyarország Madarai különös tekintettel azok gazdasági jelentőségére« címmel az a nagyszabású munka, amely manapság is alapja a magyar madártani kutatásnak s amely egyúttal azt a hidat is alkotta, amelyen a Madártani Intézet a Közoktatási Minisztériumból átkerült a Földművelésügyi-be, ahol aztán *Darányi* valósággal szabad kezet adott az intézet továbbfejlesztésére. Ennek a nagyjelentőségű cserének első gyümölcse volt *Herman Ottó*-nak »A madarak hasznáról és káráról« című kisebb, népszerűsítő, remek könyve, amely 1914-ig négy magyar, azonkívül egy-egy német és angol kiadásban jelent meg. Ahogyan egyéb munkáival a tudományos madártant szolgálta és előmozdította, ezzel a könyvével a madártan és főképen a madárvédelem népszerűsítését akarta elérni, ami neki teljesen sikerült is. A magyar madárvédelem érdekében megalkotta az első madárvédelmi törvényt, a madarak nemzetközi védelmére jelentékenyen közreműködött az 1902. évi párisi nemzetközi madárvédelmi egyezmény létesítésében, amelynek történetét is megírta magyar és angol nyelven. Ezzel a könyvével is maradandó, előkelő helyet bizto-

sított a magyar madártannak a madártan egyetemes történetében.

Ezzel a megállapítással tulajdonképen le is zárhatjuk *Herman Ottó* madártani működésének méltatását. Élete alkonyán a madártanban már csak arra törekedett, hogy megmaradjon a kutatás színvonalán és intézetét továbbra is azon tarthassa. Munkaerejét néprajzi kutatásai befejezésének szentelte.

Ha most, két évtizedes távlatból — habár mint kortárs és hálás tanítvány — mérlegelem *Herman Ottó* működésének jelentőségét a madártani kutatás terén, arra az eredményre kell jutnom, hogy munkája elsősorban mozgó, szervező, célkitűző és irányító volt és csak másodsorban kutató. A szak számára munkaerőket nevelt, akiknek megadta a lehetőséget a munkára, s amikor eltávozott kedves »Központjából«, olyan intézet maradt utána, amelynek elsőrendű tudományos felszerelése, páratlan könyvtára, nagyszabású tudományos gyűjteményei és *Herman Ottó* szellemétől áthatott, avatott gárdája volt a dicsőséggel kezdett munka méltó folytatására. Nyugodtan mondhatjuk, hogy *Herman Ottó* működése jelenti a magyar madártan fénykorát.

A világháború gyászos befejezése által teremtett Csonka-Magyarországon a továbbfejlesztés folyamata a vezér kidőlése nélkül is megállt volna, de megmaradt a biztos alap, a M. K. Madártani Intézet, amelyről Magyarország feltámadásával együtt újra elfoglalhatja régi helyét a magyar madártan.

AZ ÖSZTÖN HALÁLA.

Írta: Kolosváry Gábor dr.

Fejlődési és forradalmi korszakai éppúgy vannak a tudományoknak is, akár a népek életének. Így van ez a természettudományos lélektan esetében is. A mai idők lélekbúvára ösztönről többet nem beszél, sem ír. Ez már a múlté.

A köztudatban az ösztön szó mindazonáltal még mindig nagyon használatos. Az emberre vonatkozóan például üzleti, nevelő, művészi, jövőbelátó, faj- és önfenntartási ösztönről beszélnek. Szerencsére azonban a magyar nyelvnek helyesebb kifejezései is vannak és üzleti szellemről, művészi hajlamról, jóstehetségről és más efféléiről beszél, ellenben a faj- és önfenntartási jelenségekre az ösztön fogalmát megtartotta.

Régi lélekbúvárok szerint ösztönről akkor beszélünk, amikor elsődleges, életbevágó, de céljaiban öntudatlan, viszont célszerű életjelenségeket akarunk megjelölni. Később egymástól olyan sok alapösztönt különítettek el, hogy ezekkel a tömeges ösztön-magyarázatokkal zsákutcába jutottak. Az ösztön ugyanis csak tünetet jelez, mint amilyen a fájdalom, a görcs, a viszketés, a kék. Okot nem jelent, mintahogyan a fájdalom sem azonos a betegséggel, csak annak egyik jellemző tünete. Az állatvilág mindjobb megismerésével olyan rengeteg példát találtak — például a társadalmi közösségben élő különféle rovarok élete —, hogy ezeknek a jelenségeknek az ösztön-gépezettel való értelmezgetése a kívánt eredményt sehogyan sem hozta meg. Sőt valójában csak annyit

jelentett, mint az a híres német közmondás, amely szerint: »Kirchenprädé = Kirchenprädé«. Hasonlóképen magyarázta *Molière* orvosa is az alvást. Szerinte az ember azért alszik, mert egy »virtus dormitiva«-ja van. Hasonló módon állapították meg a régi idők orvosai a különböző betegségeket. Azt mondták, hogy egyik vagy másik ember meghalt hasgörcsben, meghalt fejfájásban, meghalt köhögésben és így tovább. Az ösztön sem mond ennél többet. Egyes életjelenségeknek, állati cselekményeknek tüneteit megnevezi, de okaira semmi fényt nem derít. Miért maradunk még mindig ezeknek a régi orvosoknak a színvonalán? Nem elég az életjelenségek tüneteit megjelölnünk, azoknak okait is keresnünk kell. Ma már tudjuk, hogy az, aki régen hasgörcsben halt meg, valószínűleg vakbélgyulladásban pusztult el s aki köhögésben halt el, annak tüdővérsze volt.

Az utolsó évtizedben az ember ösztöneire vonatkozóan döntő kísérletek történtek. Korábban észrevették ugyanis, hogy az ember alapösztönei többféle részletjelenségre és többféle okra bonthatók fel. A csecsemő sem születik kész szopó-ösztönrel, hanem a szopást éppen úgy meg kell tanulnia, akár később sok mindent. Ha a tanulás, az öröklött hajlam és képesség jelenléte esetében, könnyű és gyors — például csecsemőknél, gyermekeknél — az a látszat csal meg bennünket, hogy a gyorsan eltanult cselekmény veleszületett ösztön. Pedig nem az! Mindent tanulni kell. Van pillanatok és évek tartamára kiterjedő

tanulás. Csak a képességek vannak megadva, amelyekkel születünk, de nem a cselekvési alakok — ösztönök — születnek velünk.

J. A. Loeser berlini bűvár volt az első, aki az ember ösztönei ellen felhozott súlyos tudományos érveket az állatlélektanban is alkalmazta. Az állatoknak eddig ösztönnek vélt jelenségeit ezen az új alapon boncolgatta. Az összes ösztönöket két lelki alaptényezőre vezette vissza: a kellemes és kellemetlen — »Lust und Unlust« — érzésekre. Ami az állatból kellemes érzést vált ki, az az állatot serkenti, cselekvésre készíti, ami viszont kellemetlenül hat rá, attól menekül vagy tartózkodó lesz. A cselekményeket tehát a külső inger minősége és az állat belső érzése határozza meg. Azt, hogy az egyénnek vagy a fajnak mi kellemes és mi kellemetlen, azt az illető állat belső, öröklött adottságainak minősége és mennyisége dönti el. Mivel azonban minden külső tényező változó és mivel az állatban minden képesség meghatározott változékonysággal van meg (Kolosváry), az állati cselekményeknek kötött alakja nincsen. Minden állati cselekmény változékonny és téves az az állítás, hogy az ösztön teljesen egyforma. Bizonyos keretek között egyöntetű, — hiszen értelmi cselekményeink is egyöntetűek — de csak annyira, amennyire minden rokon élőlény és egy fajhoz tartozó szervezet is hasonlít egymáshoz. Az állati lény tehát nem ösztön-gépezet, ahogyan azt Descartes és az állatokat kevésbé ismerő sok más bölcselő véli, hanem érzései és szervezetsége alapján cselekvő egyéniség, akár az ember. (Ezért helyesebb az élő szervezet egyedeit *egyén*-eknek nevezni, szemben az élettelen kristály-egyedekkel.)

Ragadjunk ki azonban az ösztönök sokaságából egyet és elemezzük például a madárvonulást. Ennek mintájára az összes többi ösztönt is megértjük.

A madárvonulás veleje abban van, miképpen lehetséges például az, hogy a fiatal kakukkmadár az öregek vezetése nélkül is eltalál Afrikába? Hogyan lehetséges ez, amikor egy erre vonatkozó rejtélyes ösztön nincsen? A magyarázat igen egyszerű. Meghatározott időben a fiatal kakukban és valamennyi költöző madárban belső, nyugtalansági érzés támad. Ezt az érzést a fogságban és melegben tartott vándormadarakon is észlelni lehet. Ez a belső nyugtalansági érzés szervezetenként irányított belső képesség eredménye, amely nem azonos a téli időjárás kellemetlen hatásainak, a hidegnek, éhségnek érzésével, s éppen ezért csak a vándormadarak tulajdona. Ez éppen olyan sajátosságuk, akár a számtalan más szervezeti arravalóság és berendezkedés, amelynek örökletes faji-bélyeg jellemző van. Más állatok, például igen sok tengeri szervezet — tengeri csillagok, csigák, rákok — különleges érzékszerveikkel másfajta időszakosságot érznek meg. Egyesek a holdváltozást, mások az apálydagály jelenségeit érzik meg előre; több faj pedig a világi és időjárásbeli változásokat fogja fel.

A madár tehát, amikor az őszi nyugtalanság rajta erőt vesz, ide-odaröpköd és repülésének irányát arrafelé veszi, ahonnan a legkellemesebb hatások érik; nyilván délfelé. Mivel a közeli és készülődő évszakováltozás kedvező hatást a másik három égtáj felől nem hozhat, a madár csak délfelé indulhat útnak. A délfelől érkező csábító hatások lényegét nem ismerhetjük, mert nincsenek megfelelő felfogó idegvégkészülékeink. Se szeri, se száma azoknak az előttünk ismeretlen természeti hatásoknak, amelyeket állatok megéreznek s amelyek szerint cselekednek is. Egyes állatfajok nagy változást is elviselnek;

Ázsia tigrise a hóval is megbarátkozik és a jégkorszakban igen sok forróégyi állat élt hazánk területén. Ezek sokat bíró állatok, mások viszont a legkisebb változást is megsínylik és elpusztulnak. Aszerint, hogy melyikben mennyi adottság van, az dönt és semmi más.

Minden állati cselekmény az összes számbajövő tényező befolyása következtében jön létre. Tehát a külső és a belső tényezők állandó, elválaszthatatlan kölcsönhatásban vannak egymással. Ha az állatot nem a környezettel kapcsolatban tanulmányozzuk, ahogyan azt Uexküll német bűvár tanítja, akkor úgy járunk, mint az élettan-bűvár, aki — hasonlattal élve — nem a mozaik-képet magát, hanem alkotórészeit, a színes kockákat külön-külön, egyenként vizsgálja.

De térjünk vissza a madárvonuláshoz. Emlékezzünk vissza Heinroth, kiváló német madarász kísérletére. Ez a bűvár Keletporoszországban fiatal golyákat nevelt, majd a Rajna partján telepítette le őket, ahonnan öregek nélkül keltek vándorútra. Azt akarta megfigyelni, hogy más földrajzi fekvésű területen a fiatalok a délkeleti vonulási irányt valóban örökölték-e, ezt az örökséget megtartották-e, lehet-e tehát valóban ösztönről beszélni? Az eredmény meglepő volt. Az ösztönbe vetett hit megdőlt, mert a vonulás délkeleti iránya elmaradt, a golyák általában déli irányban indultak el, sőt a leg-szélsők Olaszországba érkeztek.

Így van ez minden ösztönnel. Az élő szervezet minden cselekedetét a kedv és az iszony (Lust und Unlust) kettőssége uralja. A mi összes cselekményünknek is megvan ez a kétsarkúsága. Tetteinket ugyanis vagy a jó, a szép és az igaz csoport serkentő tényezői, vagy a rossz, a rút és a hamis csoport gátló erői befolyásolják. Ez a kétsarkúság természetesen az egyénben, a kisebb és nagyobb rokonsági csoportokban különféleképpen módosul, mert ami az egyiknek kellemes, kedves, az a másiknak éppen kellemetlen, visszataszító lehet és viszont. »Embere válogatja« mondja a közmondás és valóban ebben minden benne van, ami az egyéni és faji különbségek adottságainál fogva feltűnő.

Az ösztön fogalma mindenestre halódik, akár az öreg ember a fiatal erő karjai között. A tudomány fejlődik, a tudomány halad, mert az ember is még fejlődik. A fogalmak is tisztulnak és régi fogalmak az Okeanos hullámaiba vesznek. Az ösztönnel eddig sokféle és különböző természetű jelenségeket jelöltünk meg. Tüneteket véltünk okoknak, pedig az ösztön legfeljebb csak okozat, tüneteménye annak a kétsarkúságnak, amely a természetben mindúntalan a kutató szemére elé kerül. Ami az illető különlegesen adott természetére nézve előnyt jelent, az után törekszik, ami pedig benne visszatetszést, vagy éppen iszonyatot kelt, attól tartózkodik, sőt menekül. A kétsarkú feszültség állandó kiegyenlítődésséből adódik a nagy természet kiegyenlítésre törekvő munkája, az egyensúly utáni folytonos igyekvés, amely lényegében ugyanaz az ég villámaiban, a nyugalmas életben, a szerelmese boldogságában, a földtani erők legyáluló és feltöltő munkájában, mint az örökös zajlásban, amely az életet széppé és ... életté teszi.

MAGYAR VADÁSZTROFEÁK TÁRA.

Utányomás tilos.)

Nadler Herbert felvétele.

Szarvasagancs. Páros tizenkettes.

A bika elejtője : *Gróf Pálffy Pál.*

Az elejtés helye : Betlér, Gömör megye.

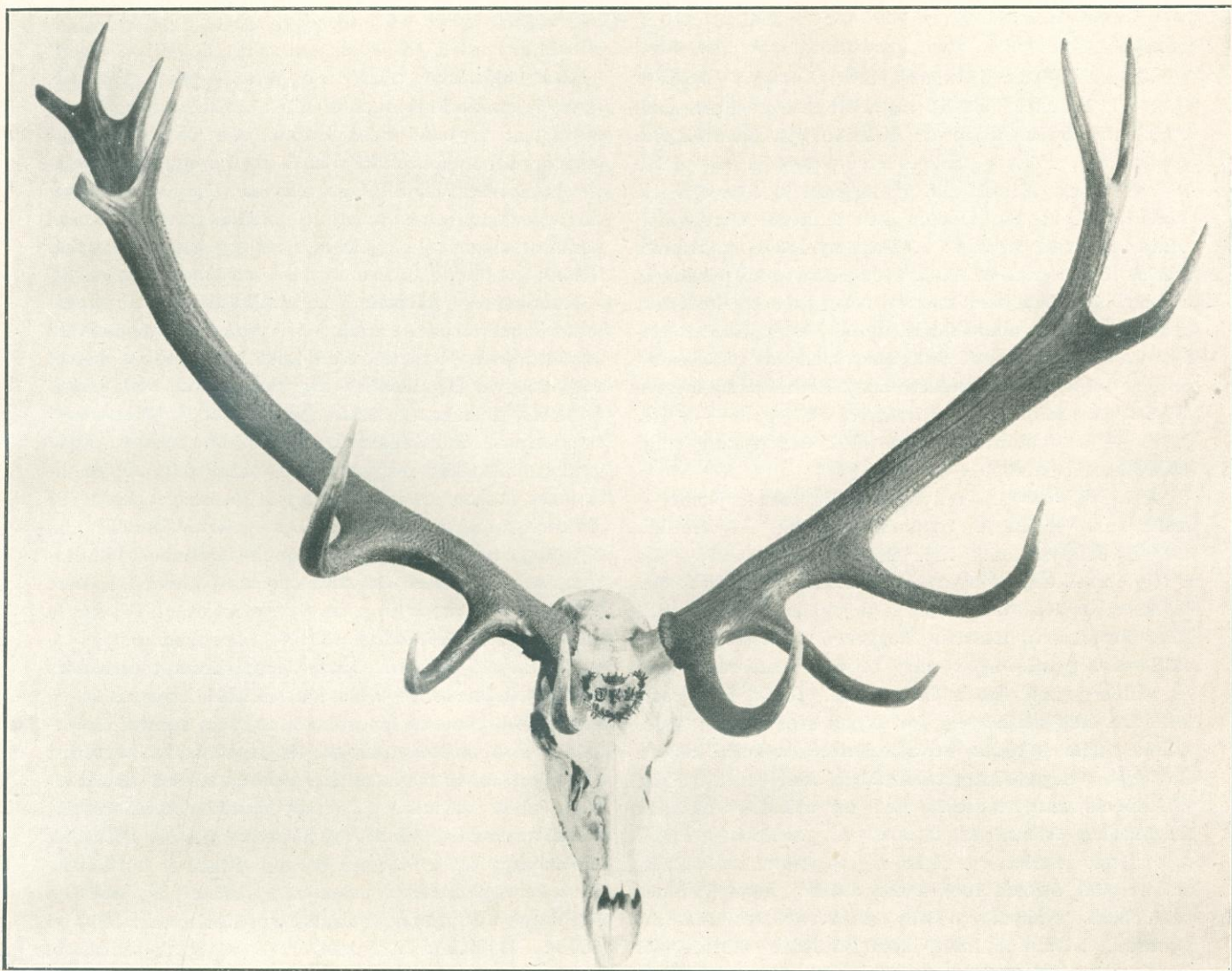
Az elejtés időpontja : 1916. szeptember 23.

Az agancs két szárának átlagos hossza :	110·5 cm	A jobb szár körmérete a középág és korona között :	17·8 cm
A két szemág átlagos hossza :	41·5 «	A bal szár körmérete a középág és korona között :	17·8 «
A két rózsza átlagos körmérete :	31 «	Az agancs súlya a homlokcsonttal (Lipcse 1930.) :	9 kg
A jobb szár körmérete a szemág és középág között :	19·5 «	Az ágak tényleges száma :	12
A bal szár körmérete a szemág és középág között :	20·1 «	A bírálati képlet szerint szépségpontok :	7

A bírálati pontozás végösszege : (a súly kétszeresével) 208·82 ; (a szárkörméretek átlagával) 209·62.

Budapesten, 1925. május havában az agancskiállítás tízéves csoportjában I. díjat, aranyérmét és a földművelésügyi miniszter tiszteletdíját, Lipcsében, 1930-ban a nemzetközi vadászati kiállítás magyar csoportjában I. díjat, aranyérmét nyert.

MAGYAR VADÁSZTROFEÁK TÁRA.

(Utánnyomás tilos.)

Nadler Herbert felvétele.

Szarvasagancs. Páratlan tizenhatos.

A bika elejtője : *dr. Thurn Rumbach István.*

Az elejtés helye : Kocsorba, Beszterce-Naszód megye.

Az elejtés időpontja : 1926. szeptember 27.

Az agancs két szárának átlagos hossza :	110 cm	A jobb szár körmérete a középág és korona között :	17 cm
A két szemág átlagos hossza :	42 «	A bal szár körmérete a középág és korona között :	18 «
A két rózsza átlagos körmérete :	25-25 «	Az agancs súlya a homlokcsonttal (1927. V.)	8-55 kg
A jobb szár körmérete a szemág és középág között :	19-5 «	Az ágak tényleges száma :	14
A bal szár körmérete a szemág és középág között :	20-5 «	A bírálati képlet szerint szépségpontok :	8

A bírálati pontozás végösszege : (a súly kétszeresével) 204-85 ; (a szárkörméretek átlagával) 206-50.

Budapesten, 1927. május havában az agancskiállításon I. díjat, ezüstérmét és Lipcsében 1930-ban a nemzetközi vadászati kiállítás román csoportjában I. díjat, aranyérmét nyert.

A KŐSZÁLIKECSKE (IBEX).

Írta: Szalay Béla dr. — Nagyszében.

(11. folytatás és vége).

4. Mint egészen új adatot említi *Kőszeghy Elemér* a *Hain*-féle krónikát. Ezt is megtaláltam Szebenben azon a címen: »*Hain Gáspár Lőcsei krónikája*. Kiadták *Bal Jeromos, dr. Förster Jenő* és *Kauffmann Aurél*, Lőcse 1913.« Ennek 17. oldalán is megvan a *Sperfogel*-féle adat 1517-ből; 84. oldalán van említve *Kőszeghy* új adata, amelyről ezt írja: »A latin nyelvű *Hain*-krónika szerint 1540 november 12.-én a lőcseiek a lundi püspök és császári követnek, aki a császári sereg számára hadiszert hozott Lőcsére, ajándékokat adtak, ezek között előfordul a *Capricornorum I*. A krónika kiadói a *capricornus*-t zergére fordítják, de kérdés, hogy ez helyes-e, mert a *capricornus*, mint az állatövek egyik jegye — a bak jegye — a naptárakban régi idők óta mindig mint kőszálikecske szerepel.«

A *capricornus* szó tényleg mindig ibexet jelent — amint azt ebben a tanulmányomban, folyóiratunk 1934-es évfolyamának 155. oldalán kifejtettem — ha a régi forrás írója tényleg erről az állatról akar szólni és ha ez az író szakértő és a dologban nem járatlan. Régi krónikások azonban hegyeken sohasem jártak; akkor a hegymászóspont még teljesen ismeretlen volt. Az emberek irtóztak a havasoktól. Tehát *Hain* sem láthatott életében hegyen sem zergét sem ibexet; valószínűleg nem is tudta, mi a különbség a kettő között. Legfeljebb elejtett zergét láthatott, amelyet a vadász »*Steinbock*«-nak nevezett! Ezt az akkori szokásnak megfelelően lefordította latinra. Az eredmény csakis *capricornus* lehetett, mert ez nagyon ismert szó volt, az akkori világ ősforrásából, a szentírásból, amely minden tudományok alapja volt, (lásd részletes tanulmányomat: »Halpful im Nibelungenliede« »Archiv für Geschichte der Naturwissenschaften«, V. kötet 1914—295., 296. old.) és mert a zerge latin nevét alig ismerték!

Igen fontos szem előtt tartani, hogy régi szerzők állattani írásait mindig félre értjük, ha nem ismerjük az állatnév szótörténetét. Ennek a nehéz szaktudománynak, a régi emlősnevek szótörténetének, én vagyok jelenleg a világon az egyedüli szakművelője. Tanulmányaim eredménye egy 3000-oldalas kézirat, amelynek egyes részéire egyéb munkáimban gyakran hivatkozom. Címe: »3000 Namen des Wisents, der Wildrinder, Hirsche, Antilopen etc.« Ez az a mű, amelyben a Wisent, Ur, bison, boeasus, urus, bubalus, bölény, zubr és más szavaknak összes régi említését az eredeti forrásokból 15 nyelven idézem. Ebben írtam meg az angolok számára a buffalo olasz-spanyol-angol szó legrégebb történetét is, igen sok amerikai-spanyol forrás segítségével. Ebben idézem például száz amerikai indián nyelven a bölény nevét, ezeknek az indián nyelveknek nyelvtudományi osztályozásával és főbb irodalmával, hogy az egyes bölénynevek rokonságát meg lehessen állapítani.

Ez a nehéz tudomány, a régi állatnevek szótörténete sok állatbúvár előtt egészen ismeretlen és ez az oka annak, hogy minden névtörténelmi kérdésben hibát

hibára halmoznak, mert a régi szövegeket félreértik. »*Der Wisent in Brehm*« című munkámban, amely Németországban nagy feltűnést keltett, nem kevesebb mint 40 nagy hibát javítok ki a híres *Brehm* egyetlen fejezetében, a bölényében. Nagy művem »*Die Weltliteratur des Wisents und Ures*«, amely 1000 oldalon másfél év múlva nyomtatásban fog megjelenni, nem egyéb, mint állattani művek számtalan történelmi hibájának helyesbítése.

Minden régi állatnévnel azzal a kérdéssel kell vizsgálódásainkat megkezdenünk: Mit kellett az írónak azon az állatnéven értenie? Tudnunk kell, hogy a német vagy magyar régi állatnév nagyon gyakran csak *szolgai fordítása* a latinnak, tehát papírnevek (*capricornus* = »bakszarvú«). A száz-kétszáz év előtti könyvekben olyan gyakran használt magyar »erdei ökör« sem népies elnevezés, hanem csak az annyira közönséges latin *bos silvestris* szolgai fordítása. »*Der grimme Schelch im Nibelungenliede*« című részlettanulmányomban kimutatom, hogy a német »*Bockhirsch*« és »*Waldesel*« is csak a klasszikus *tragelaphus* és *onager* fordítása és nem a német nyelv terméke (a 135. és 141. oldalon).

5. *Éhik Gyula*: »A tátrai »bezoárkecske« története« (A Természet 1932—6. oldalán). »Az 1911 március 11.-én kelt egyedül hiteles hivatalos kimutatás szerint *Hohenlohe* a Tátrában 1898-tól fogva 1902-ig szabadon bocsátott 14 bakot és 12 vadkecskét, éspedig részint az Altai-hegységből származó szibériai kőszálikecskét, részint kaukázusi turt. Ezeket *Hagenbeck* szállította. Hozattak a salzburgi Tennen-hegységből alpesi-ibex és házikecske keresztezéséből való 6 bakot és 17 kecskét is. 1902-ben két darab abessziniai kőszálikecskét vásároltak. 1906-tól 1910-ig 11 bakot és 5 kecskét bocsátottak szabadon, altai és turkesztáni állatokat. 1910-ben alpesi-ibexből 1 bakot, 3 kecskét; kaukázusi turból 4 bakot és 3 kecskét vásároltak,« azonban *bezoárkecskét* soha! Az irodalomban szereplő valamennyi ily nevű adat helyesbítendő, így a »*Vadászat és Állatvilág*« 1905-ös évfolyamának 75. oldalán szereplő *Capra caucasica* (a 22. sz. kép) és az ugyanilyen nevű »A Természet« VIII. kötetének 176. oldalán, mert az az említett Tennen-hegységből származó ibexkorcsok egyikének rajza. Ugyanezt a képet azután *Knotek*, a brucki erdészeti akadémia tanára tévesen *bezoárkecskének* minősítette és ugyanezen a néven belekerült a *Meerwarth-Soffel*-féle »*Lebensbilder*« III. kötetébe. Ugyanitt a többi *bezoárkecskének* nagy része is csak a Tennenből való ibexkorcsok rajza. Mindezeket a tévedéseket *Antonius Otto* állapította meg »*Über Steinwild*« című munkájában (»*Der Zoologische Garten*« N. F. 95—106. old.).

6. *Hankó Béla dr.*: »A Kőszáli kecske a Magas Tátrában« (»A Természet« 1933-as évf. 127. old.). A szerző egy újabb adattal ismertet meg bennünket: *Georg Buchholz der Aeltere*, a *Weber Rudolf*-tól 1904-ben sajtó alá rendezett »*Historischer Geschlechtsbericht von Georg Buchholz dem Aelteren*« című munka »*Familien-*

chronik«-jában, a mű 82. és 83. oldalán a nagyszalóki csúcs megmászásával kapcsolatban — 1664 július havában — a *zergékről* ezeket írja: »An etlichen Orten wilde Ziegen oder gemsen (gesehen), bey denen auch Steinböcke waren. . . in Haufen zu 6—20. Bei jedem Haufen war ein Bock, so auff der Wacht gestanden, der. . . fing an zu pfeiffen; sobald nun die anderen Gemen solches hörten, fiengen sie an zu lauffen. . . Allhier war ein gefrorener. . . See. Da sich nun die Ziegenböcke in groszer Menge umb und umb in feiner Ordnung gestellet, und gesoffen. . . haben wir mit groszer Lust zugesehen.« Így tehát — mondja *Hankó* — nem áll az, hogy nincsen olyan ember, aki a Tátrában kőszálikecskéről hallott volna. . . Minthogy tehát *Buchholz* vadkecskét vagy zergét és velük együtt kőszálikecskét is csapatosan látott, kétségtelennek látszik, hogy a Tátrában 1664-ben volt még kőszálikecske. Hogy a naplóíró legfiatalabb fia öreg úr korában nem tud arról, hogy apja mint 21-éves fiatalember, kőszálikecskét látott, azon nem csodálkozhatunk, mert közben 100 év telt el. . .

Mindez azonban, sajnos, tévedés, amint azt nemcsak én tudom bizonyítani, hanem mások is észrevették. Ez is hasonló eset, mint a *Bielz-é* (»A Természet« 1934. évf. 78/79. old.), akinek édesatyjára ráfogták, hogy erdélyi ibex-húst evett; de mese volt az egész, amiről fia mit sem tudott. A híres *Herberstein* 1556-ban korholja azokat a tudatlanokat (*Rerum Moscoviticarum Commentarii*), akik összetévesztették a két vadökörfajt és a bölényt (amely szerinte a »bisons«) »aurox«-nak nevezik. Pedig fiatalabb korában maga is elkövette ezt a hibát 1545-ben, 1549-ben és 1553-ban (lásd *Szalay* »Literatur des Wisents«).

Teljesen lehetetlen, hogy *Buchholz Jakob*-nak, aki édesatyja iratainak jórészét bátyjával — *ifj. Buchholz György*-ével — és saját tanulmányaival egyesítve megírta és akinek az atyja volt a mestere, vezetője, akivel egész életében együtt dolgozott és akinek minden tudását átvette, atyja, *György* éppen ezt a zerge-ügyet — amely *Jakab*-ot amyira érdekelte — és azt a híres kirándulást minden részletével sohasem említette! És éppolyan lehetetlen, hogy édesatyjának minden művét, főképen az annyira fontos »Familienchronik«-ját nem ismerte! A fiú azonban, aki élénken érdeklődött az ibex iránt, úgylátszik, csak utólag, atyja halála után állapította meg azt, hogy a »Steinbock« szó a Felvidéken mindig zergét és főképen zergebakot jelent. Atyja, *György* azonban, aki az állatok iránt kevésbé érdeklődött, természetesen úgy nevezte a zergebakot, ahogyan azt a vadorzóktól hallotta. Ő tehát a zergebakot a »Bock«, »Ziegenbock« és a népies »Steinbock« névvel illette, holott a nőstényzergét »Gemse« és »Ziege«-nek mondja. Ugyanezt látjuk *Windisch*-nél 1779-ben és *Fischer*-nél is 1803-ban (lásd »A Természet« 1934—57. old.), akik így írnak: »Viele Gemen und Steinböcke auf den Karpathen«, ami magyarul szolgál *Buchholz György* szövegéhez is. Mindeniütt a »Gemse« a nőstény, a »Steinbock« a hím állat. Hogy a régibb irodalomban — mindenütt Európában — mennyire szokás volt az egyes állatfajok hímjeinek és nőstényeinek nevét egymás mellett külön említeni (a *cervum e cervam* mintára), erre a

nagyon régi latin, német, spanyol, francia, angol és olasz okmányirodalomból igen sok példát soroltam fel »Der grimme Schelch 1916« című művem 178—182. oldalain.

Ha az ibexek még 1664-ben is, tehát *Buchholz Jakob* születése előtt körülbelül csak 30 évvel tömegesen futkostak volna a Tátrában, annak olyan nagy híre és vagy 60 év múlva is még olyan élénk emléke lett volna, hogy *Jakab* egész életében valamikor ennek az állatnak okvetlenül nyomára akadt volna.

Még egy fontos megjegyzéssel tartozom. Sehol sem tudtam nyomára akadni, hogy *Buchholz Jakob* melyik évben halt meg. *Weszprémi* (*Succincta Medicorum*, etc.) II. kötetében ugyan állítólag említi, de a szebeni példányban éppen ez a kötet hiányzik. Megtudtam azonban, hogy *id. Buchholz György* 1643-tól 1724-ig élt; idősebb fia, az *ifj. Buchholz György* 1688-tól 1737-ig élt és szintén igen híres tudós volt és a hegyeket ismerte. Nem valószínű tehát, hogy *Jakab* 1750-nél tovább élt. Már most eddig mindenki úgy beszélt *Buchholz Jakob* művéről, amely 1783-ban az »Ungarisches Magazin« III. kötetében jelent meg, mintha ezt 1783-ban *Jakab* adta volna ki, amiből az következne, hogy ő csakugyan százéves dolgokról beszél. De éppen itt a hiba, mert az 1783-ban megjelent tanulmányt az »Ungarisches Magazin« szerkesztője közli, aki megemlíti, hogy *igen régi poros* kéziratra akadt, amelyet közlésre tart érdemesnek. Legvalószínűbb tehát, hogy ezt *Jakab* nemsokára bátyja halála után, tehát 1740 körül írta. Így azonban atyjával több évtizeden át értekezhetett, s annak valamennyi kéziratát, amelyet örökölt, ismernie kellett. És hogy éppen a *Weber Rudolf*-tól közölt zergemegfigyeléseket is jól ismerte, az abból világlik ki, hogy munkájának a zergékről szóló fejezetében (1783—45. old.) a zergék viselkedését úgy írta meg, mint az atyja, azt tehát csak abból meríthette. A különbség csak az, hogy »Steinböcke« helyet »Böcke«-t írt.

Az olvasótól búcsúzva arra kérem, olvassa el ezt a munkámat elfogulatlanul, mert ez a magyar ibexről való tudásunk teljes foglalata. Érdeme nemcsak az, hogy benne minden adat össze van gyűjtve, ami pedig nagy szó — tessék megkísérelni más téren — hanem főképen az, hogy ezeket az adatokat egy 35 év óta ezzel a tudománnyal foglalkozó kutató megélestedt szemével és nagy tapasztalatával bíráltilag megvilágította és hogy ezek az adatok *csakis ezáltal a bírálat által váltak az állattan számára értékesíthetőkké*, tudományosakká.

Ennek ellenére ezt a kis munkát, amely — bár egyike legcsekélyebb mellékdolgozataimnak — a létező egyetlen használható forrása ennek a kérdésnek és talpköve a további kutatásnak, valamint más öt hasonló művem kéziratát Budapesten illetékes körök évek hosszú során hevertették és nem érdemesítették megjelentetésre, mintha azokra az állattannak nem volna szüksége.

Tessék már most ezt a kis munkámat összehasonlítani a »Magyar Fauna Katalógusa« című alapvető műnek vagy bármely más magyar munkának történelmi ibex-adataival, amelyek ott sem összegyűjtve, sem felülbíráva nincsenek, s amelyek olyan formában, ahogy közölték, csak arra valók, hogy az állatbúvár ítéletét teljesen megtévesszék és tudásunkat az ibex elterjedéséről meghamisítsák.

(Vége.)

MADARAKRÓL

Rovatvezető: **Vasvári Miklós dr.**
a M. Kir. Madártani Intézet adjunktusa.

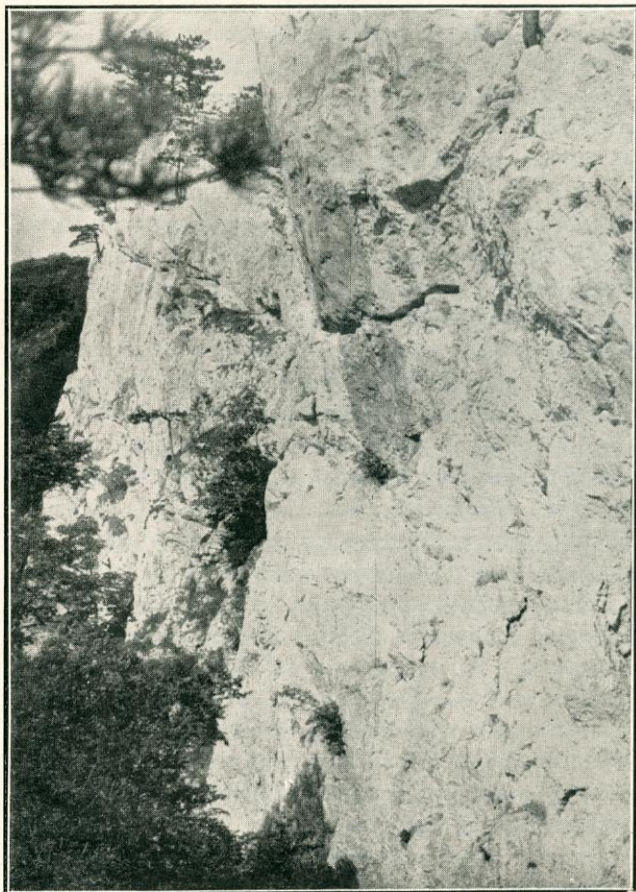
A KERECSENSÓLYOM FÉSZKÉNÉL.

Írta: **Boroviczény Aladár.**

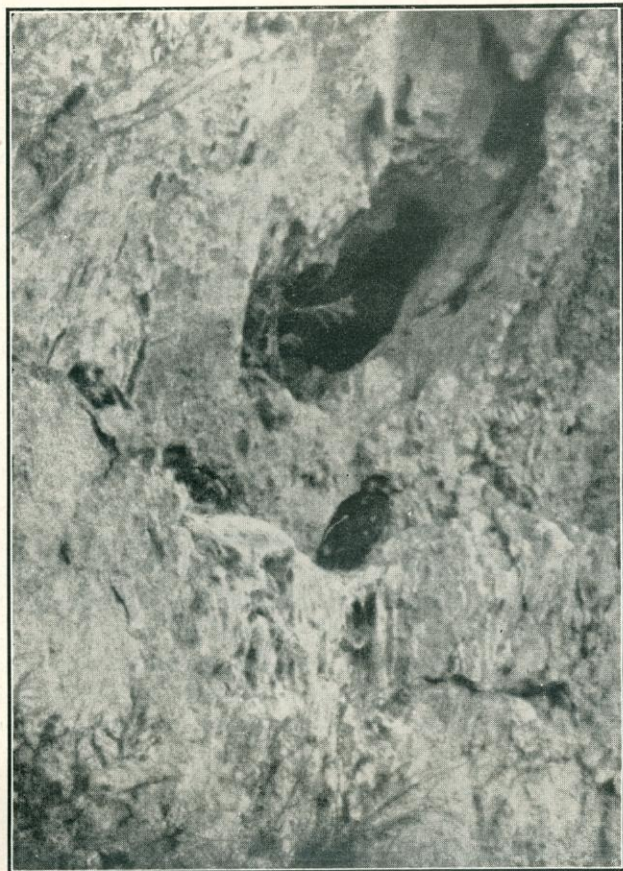
Földrésziünk két legnagyobb sólyma az izlandi vadászsólyom (*Falco rusticolus*) és a kerecsensólyom (*Falco cherrug*). Csak harmadiknak sorakozik ezek mellé a közismert szép vándorsólyom (*Falco peregrinus*). Az elsőnek hazája fenn van, a magas északon, a másodiké Európa délkeleti része, a magyar-osztrák határvidékig, tehát Magyarországon is fészkel. Alsó-Ausztriában egy fészket ismerik, ennek a pompás madárnak valószínűleg ez a legnyugatibb fészkelőhelye. Ez az Ausztriában ismert egyetlen kerecsensólyom-fészkek a festői Piesting-völgyben van, a keleti Alpok előhegyeiben.

A keskeny völgyet jobbról és balról meredek, erdős hegyek szegélyezik. Az erdők főképen fenyvesek és bükkösök, de éger és juhar is akad bennük.

A völgyön végigvezető országútról letérünk egy meredek szekérnyomra, s mintegy húszperces menetelés után cserkészösvényhez érünk,

A sziklafal közepén van a kerecsensólymok fészkenek helye.
A szerző felvétele.

A kerecsensólymok fészke a három fiókával. A szerző felvétele.

amelyen nagyokat kanyarogva megyünk a meredek hegyoldal felé, a fészkek felé. Vagy félórás mászás után fenn vagyunk a gerincen, amelynek élén a hegység főgerince felé haladunk. Itt azonban már letérünk a jó cserkészösvényről és sűrű bokrok között igyekezünk tovább, amíg a főhegység alkotta kúphoz érünk. A hegykúp délkeleti oldalán állunk. Sűrű erdő borítja a kúp csúcsáig meredeken emelkedő terepet. A kúp északnyugati oldala harminc méter magas, függőleges sziklafal. A sziklafal alján keskeny földszalag van, amelyen kevés bokron kívül néhány fenyő- és juharfa áll. Ezen a földszalagon alul ismét meredek a terep a völgyig, és sűrű erdő borítja. A kúp körül jól kitaposott vadcsapás vezet az említett földszalagra, s ezen át a sziklafal alatt a kúp másik oldalára.

A harminc méter magas sziklafal a kerecsensólyom vára. Kellős közepén, félméter mély sziklapon, tizennégy méterrel a csapás fölött és tizenhat méternyire a csúcs alatt van a fészkek. A csúcs sziklái kihajolnak a fal fölé és valóságos ernyőt alkotnak a fészkelőhely fölött. A nagy madár jól választotta meg fészkelőhelyét, mert úgyszólván megközelíthetetlen. A sziklák anyaga törmelékes mészkő, s bár gyakorlott hegymászonak nem lehetetlen a fal megmászása, de a vállalkozás a kő törékenysége miatt életveszélyes. Felülről lemászni teljesen lehetetlen, s be sem lehet látni a fészkekbe, mert a sziklák a fészkek fölé hajolnak. A fal lábánál lévő földszalagról jól látni a fészket. A fészkekkel szemben a földszalagon juharfa áll, ennek legmagasabb ága, amely az embert még

elbírja, éppen eléri a fészek magasságát. Ámde ez az ág megfigyelőhelynek nem használható, mert az ember rajta teljesen takarás nélkül ül, s az öreg madarak ezt látva, akár egész nap sem jönnek a fészekhez a fiókákat etetni, ezek pedig, az embertől félve, mozdulatlanul lapulnak meg a szikla mellett.

A fészek művészet nélkül épült, azaz, hogy nem is épült. A tojások és később a fiókák csak a természet alkotta sziklapadon vannak, bármilyen gally- vagy pehelypárnázat nélkül. Azon a képen, amelyen a fiókákat a fészekben mutatom be, a fészek fölött kis barlang látszik, de az nem tartozik a fészekhez. Tudtommal még soha, senki sem észlelte, hogy az öregek vagy a fiókák valaha bemenekültek abba a barlangba. De nyomukat sem hagyták ott, miként az a sziklapadon látszik, ahol a fészek tényleg van.

Ezt azért hangsúlyozom, mert a fészek fekvése és alkata bizonyítja a madarak edzettségét és ellenállóképességét az időjárás viszontagságaival szemben. A fészek — mint említettük — a hegyoldal északnyugati részén van, tehát azon a részen, ahol hideg szél éri és nincsen menedék vagy takarás. Miután a sólyom március végén kezd költeni, elgondolhatjuk, mit kell szenvednie a hegységben április szeszélyeitől! Hó, vihar és perzselő nap váltják egymást, s a madár ott ül négy hétig állhatatosan. A fiókák április végén bújnak ki a tojásokból. Kis pehelygolyókhoz hasonlítanak. Május elején ökölnagyságúak és szürkésfehér pehely fedi őket.

Esőt, vihart és nem ritkán hóvihart is el kell viselniök. Amelyik a kis madarak közül fajának durva rablóéletére gyenge, annak jobb már ilyen kiskorában elpusztulnia, hogy ne vegye el az eledelt életrevaló testvérei elől.

Ezidén négy tojás volt a fészekben és valamennyi kikelt. De már néhány nap mulva a leggyengébb holtan feküdt a fészek alatt, a fűves párkányon. A másik három annál szebben növekedett.

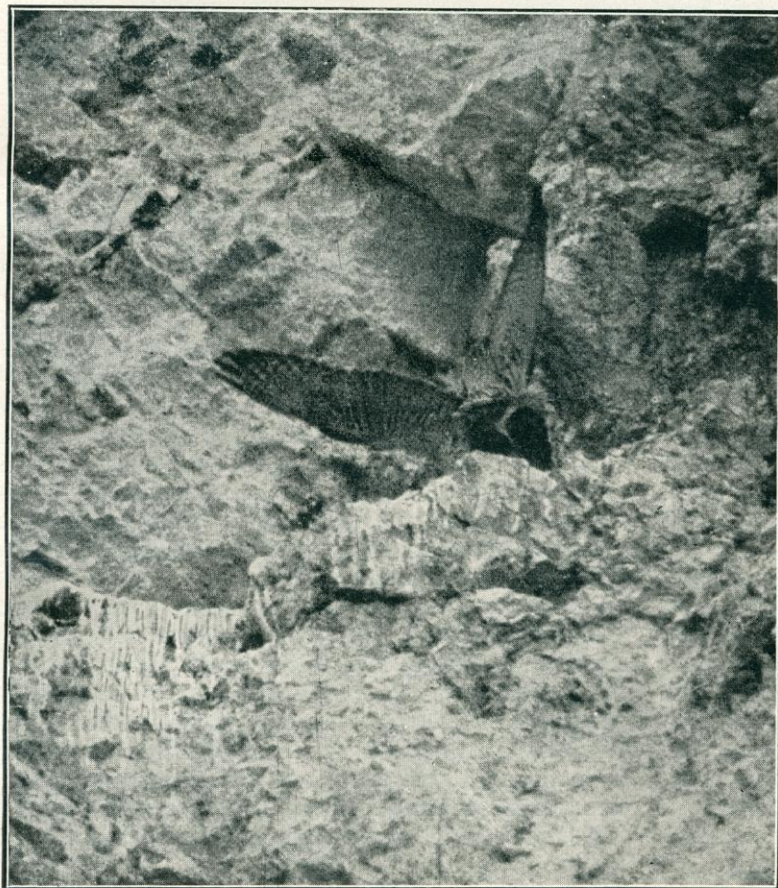
Fehér pehelytollazatukban a világosszürke kőpadon alig lehetett a kis madarakat észrevenni.

Két héttel később a három fióka már tekintélyes madarakká fejlődött. Tollazatuk majdnem az öregekéhez hasonlított, csak a rézbarna tollak között még itt-ott bennrekedt egy-egy pehelytoll tarkította őket. De bezzeg szorgalmasan rázták szárnyukat és szórták le magukról a pelyheket. A rézbarna tollazat ugyan nem olyan jó védőszín, mint a pehelytollazat, mégis — miként az a fényképen is látható — alig lehet a sziklapadon meglapuló sólyomfiókákat messzebről észrevenni.

Két-három óránként az öreg madarak közül az egyik vagy másik a fészekhez jön és karmaiban eledelt hoz. Napokhosszatt ültem a fészek alatt a bokorban elrejtőzve és figyeltem a pompás madarakat. A szó igazi értelmében el kellett bújnom, hogy az öreg madarak még felülről se láthassanak meg, mert ha észrevettek, zsákmányukkal karmaik között izgatottan keringtek a fészek fölött és bárhogyan sirtak a fiókák, nem szálltak a fészekre etetni.

De milyen nagyszerű ez a keringés a fészek fölött! Alig képzelhető el ügyesebb repülőbajnok ezeknél az óriás sólymoknál. Aki nem ismeri, el sem képzelheti repülésük lendületességét és kecsességét. Már többször volt alkalmam a levegő királyának, a kőszálas repülésének szépségében gyönyörködni. Nem is akarom a kettőt összehasonlítani, mert igen nehéz lenne eldönteni, melyik madár repülése szebb. A kőszálas nyugodt mozdulataival valóban méltóságteljes. De a nála jóval kisebb kerecsensólyom is méltóságteljes, amikor mozdulatlanul kiterjesztett szárnyal kering a magasságban. De villámgyors repülésével túltesz minden más ragadozó madáron. Minden sólyom repülése jellegzetes, de a kisebb sólymoké mégsem olyan elképesztő látvány, mint ezé a nagy madaré, amikor nyugodtan kering, majd egyszerre csak szárnyát hirtelen teste mellé rántva, mint a nyíl szeli át a levegőt és tűnik el az erdő sűrű lombjában.

Egy tudományos leírásban olvastam, hogy a héja (*Astur palumbarius*) a varjak repülését utánozza, amikor észrevétlenül akar zsákmányához közeledni. Ugyanezt figyeltem meg a kerecsensólyomnál is.

A kerecsensólyom-tojó fiókáit eteti. A szerző felvétele.

Bármilyen látható ok nélkül, egyszerre csak megváltoztatja sajátos repülését és úgy száll az erdő felé, akár valami esetlen varjú. Jó távcsővel azonban észrevettem, hogy ilyenkor mindig egy csapat kisebb madár felé közeledett, majd ismét villámgyorsan — sajátos sólyomrepüléssel — eltűnt a fák lombja alatt, s néhány pillanattal később karmai között egy kis madárral

A hím kerecsensólyom felszáll a fészekről. A szerző felvétele.

jelent meg és megint nyugodtan kezdett keringeni, majd kedvenc kilátófájára ülve, fogyasztotta el zsákmányát.

Igen érdekes, hogy fészke közvetlen környezetében a kerecsensólyom nem vadászik. Ott szent a béke. Közvetlenül a sólyomfészkek közelében egy kérkedő szajkó-mamát láttam négy alig repülő fiókájával. A tarka kis társaság vigan csacsogva ugrált a fák és bokrok között, s még csak meg sem rebbentek, amikor a kerecsensólyom hatalmas alakja megjelent. Sőt, a kerecsensólyom tőlük alig ötven lépésre, kilátófáján ült és nem is gondolt arra, hogy könnyűszerrel zsákmányt ejtsen. Azt hiszem, nem nehéz ezt a jelenséget megmagyarázni. A fészkekben és alatta heverő zsákmánymaradékok rengeteg rovar csal-

nak oda. A kis madarak ezekkel a rovarokkal táplálkoznak, ezáltal megszabadítják a sólymokat ezektől a kellemetlenkedő állatkáktól. A fészkek közelében egyetlen kis madár sem hallatja ismert vészjelzését, amikor az öreg sólymok egyike megjelenik; tudja, hogy ott nincs mitől tartania.

Bár a kerecsensólyom itt-ott kis madarat is fog, főtápláléka mégsem ezekből kerül ki.

Fészkeiben főképpen fogoly- és ürgecsontok hevernek.¹⁾ A kerecsensólyom vadászterülete tehát a síkságon a szabad mező, nem az erdő. A Piesting-völgyben lévő fészkek a síkságtól légvonalban mintegy húsz kilométerre van. Ennyire a sólyom körülbelül negyedóra alatt repül el.

Az öregek felváltva vadásznak. Amíg az egyik vadászik, a másik a fészkek közelében, csupasz sziklán vagy száraz ágon ül és őrködik. Egyszer egy egerészölyv repült el a fészkek fölött. Mint a villám termett ott az őrtálló sólyom és üldözni kezdte az ölyvet, amely sietve elmenekült!

Vajjon az ölyv ellensége-e a fiatal sólymoknak? Nem tudom, de biztos, hogy az öreg sólyom nem szívesen látja fiókái közelében.

Többször láttam, hogy amikor az egyik öreg sólyom eredményes vadászata után karmai között zsákmánnyal közeledett, őrtálló párja azonnal felrepült és eléje szállt. Ilyenkor mindig úgylátszott, mintha egymásra támadnának, s a zsákmány többször cserélt gazdát. Néha az egyik a zsákmányt leejtette s a másik a levegőben elkapta, majd egyik a másik alá bukott és karmaival kapta ki a párja karmaiból. Azt hiszem, hogy ez csak játék. Ebből a megfigyelésből azt következtették, hogy csak a nőstény etet, s amikor a hím zsákmánnyal érkezik, azt a levegőben a nősténynek adja, az pedig a fészkekre száll vele és a fiókák között szétosztja. Ez azonban nem így van! Határozottan megállapítottam, hogy a nőstény és a hím egyaránt és felváltva eteti a fiókákat. Az egyik fényképen a hím

látható. Ezt a képet abban a percben készítettem, amikor a hím etetés után a fészket elhagyta. A másik képen pedig a nőstény látható a fészkek szélén, amikor fiait eteti.

A hímet és a nőstényt könnyű egymástól megkülönböztetni, mert a tojó begye világosabb. Amikor a sólyom a fészkeire száll, sohasem jön le szabadon a magasságból, hanem mindig a fészkek előtt álló jávorfa lombján át suhan oda, úgyhogy azalatt a rövid idő alatt, amíg az ember a madarat a jávorfa és a fészkek között látja, lehetetlen felismerni, hogy a hím jött-e vagy a nőstény. Fényképeim azonban világosan mutatják a különbséget.

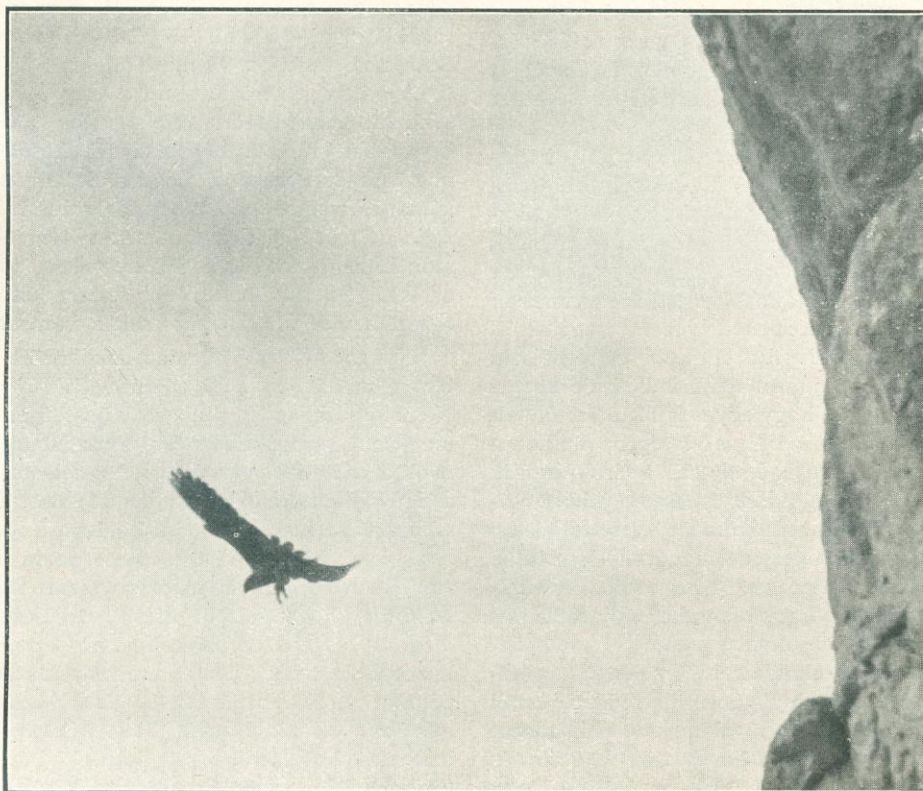
¹⁾ A gödöllői koronauradalom területén fészkelő kerecsensólymok fészkenél gyűjtött eledelmaradványok alapján ugyanezt állíthatom.

Sajnos, a nőstény röptéről nem sikerült jó képet készítenem, a hímről ellenben kettő is jól sikerült. A nőstény színezete a kissé homályos felvételeken mégis tökéletes biztonsággal felismerhető.

Nem mentségemre, csak magyarázatképpen említem meg, hogy az efféle fényképezés többnyire nagyon nehezen megoldható feladat. A terepet a fészek körül már vázoltam. A jávorfa lombkoronája és a fészek között a távolság tíz méter volt. A fészektől körülbelül tizenhat méterre ültem a bokrokban elbújva. A madár a tízméteres távolságon a másodpercrek egy kis töredéke

a legélesebb a világon, ha nincs mit látnia. De amikor szép, napos, csendes idő volt, a fiókák gyakran kaptak eledelt; az öregek felváltva érkeztek zsákmányukkal és etették őket. Nem csoda, mert ilyen napokon jó »cserkészet« esett!

A régi időkben a sólymász a kerecsensólymot éppúgy megbecsülte, akár az izlandi vadász-sólymot. Ezért nagyon apasztották számukat! Ausztriában a kerecsensólymot a törvény védi.³⁾ Remélhető, hogy a törvényes védelem alatt óvatossága és ellenállóképessége folytán nem is fog egészen kipusztulni. A piesting-völgyi fészek-

A kerecsensólyom-tojó egy ürgével a karmaiban a fészek előtt kering. A szerző felvétele.

alatt surrant végig. Közelebb férkőzni nem lehetett. A repülő madárról tehát tizenhat-tizennyolc méterről kellett képet készítenem. A fészket 1913 óta ismerik és évente figyelik tudományosan is. Ám minden kísérletezés ellenére eddig még senkinek sem sikerült a sólymokról röpképeket készíteni.²⁾

Még egy érdekes megfigyelést említek meg, amely talán sok eredménytelenül cserkésző vadászt megvigasztal, ha eszébe jut; a kerecsensólyomnak, ennek a született vadászművésznek sincsen mindig vadászszerencséje! Ismételten láttam, hogy viharos, esős időben az öregek igen ritkán jöttek etetni, bár a fiókák nagyon sírtak. Vajjon miért? Mert a sólyom zsákmánya sem szívesen mutatkozik rossz időben. A foglyok, ürgék és egerek elbújnak. A vadgalamb sem száll ki szívesen a mezőre, hanem valami szélmentes helyen lapul. Mit használ a sólyomszem, amely

ben húsz év óta évente két-négy fiatal sólyom nevelődik, mégsem szaporodnak el. Azóta sem talált senki második fészket Ausztriában, az Alpok szélén, pedig van ott hely bőven, sziklafalakban nincsen hiány! Talán itt-ott egy-egy fészekben nem ismerték fel és elpusztították? Lehetséges, mert a kerecsensólymot bizony kevesen ismerik és messziről könnyen összetéveszthető más ragadozó madárral, különösen, ha avatatlan szem nézi. Ezért fontos és megszívlelendő az a szabály, hogy az, aki magát »vadász«-nak tartja, csak akkor süsse el a puskáját, amikor biztosan tudja, mire lő!

³⁾ Ezt a védelmet mindenkinek meg kellene szívlelnie, mert a kerecsensólyom a magyar madárvilág egyik legértékesebb, jellemző faja.
Rovatvezető.

²⁾ A szabad kerecsensólyom fényképezéséért szerző a legnagyobb elismerést érdemli meg.
Rovatvezető.

VADGALAMBOK A VÁROSBAN.

Írta: Kleiner Endre dr.

A XI. Nemzetközi Állattani Nagygyűlésen — 1930 szeptember havában — volt először alkalmam a nyilvánosság előtt a madarak életében tapasztalt változással foglalkozni, amelyről azt látjuk, hogy a számszerű kimutatások készítői által »vidék elnéptelenedése«-nek (*rural depopulation*-nak) nevezett jelenség a társadalom életével csaknem egyidőben a madaraknál is mutatkozott. Maga a név elég kifejező. A madaraknak csak igen kevés fajáról mondhatjuk azt, hogy a vidékről eltűnik és behúzódik a városba. Az ember csalódott ebben a mozgalmában, a madár, úgy látszik, nem. Eddig igen kevés vizsgálatot végeztek abból a szempontból, hogy mi a viszony az egyes városok és környékük madárvilága között. Az egyes fajoknak a városokban való megjelenéséről kell adatokat szereznünk tárgyunkhoz. Legközelebb áll ezekhez a vizsgálatokhoz *Otto Schnurre dr.* »Die Vögel der Deutschen Kulturlandschaft« (Marburg, 1921.) című műve, amelyben azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy az emberi művelődés előrehaladása és térfoglalása milyen hatással van a madarak településére és életére. Megállapítja, hogy bár az ember a madártól sok fészkelési alkalmat rabolt el és zavaróan hatott az életére, sok új fészkelőhelyet és megélhetési lehetőséget teremtett neki. Az említett fejtegetésem körül keletkezett vita nyomán magam is hasonló következtetést vontam le; igaz, hogy egyes fajok behúzódnak a városba, de ezt maga a város is elősegíti, amikor a díszkerteket, ligeteket magas épületek, gyárak kezdik körülvenni és a nyaralónegyedek is egyre jobban kiépülnek. Ezekben a ligetekben a madár megtalálja régi fészkelőhelyét, sőt az egyre terjedő madárvédelem talán több megélhetési lehetőséget tud neki adni. *Schnurre* ezenkívül bőven fejtegeti, hogy a madár milyen hamar alkalmazkodik új környezetéhez.

Ez alkalommal a galambokkal, különösen a hazánkban élő vadgalambokkal foglalkozom röviden, arról szólva, mennyire népesítik be a városokat. Sok adatot vettem az »Aquila«, *Schnurre*, *Macpherson*, *Legendre* és *Morbach* cikkeiből és műveiből.

Kezdjük a leggyakoribb vadgalambunkkal, a gerlével (*Turtur communis* *Selb.*), amely Budapesten manapság már sok helyen fészkel. *Dorning Henrik dr.* évek során figyelte behúzóadását a városba. Eleinte csak kertekben mutatkozott, majd megjelent a város belsejében is, például a Várban, az Üllői-út és Nagykörút kereszteződésénél, az Orczy-úton a Simplon-kávéház előtt. Mindez az utolsó tíz évben történt. 1930-ban állítólag néhány pár a Halászbástya környékén fészkel. Jómagamnak az Orczy-úton és az Állatkerten kívül a Belvárosban sikerült a gerle letelepedését évekig figyelni. Gerlénket először 1930-ban a Múzeum-körúton, az Egyetem épülete előtt láttam. Május 11-én a fák legsűrűbb lombzatában bujkált. Két nap mulva, úgy látszott, már teljesen alkalmazkodott a nagyvárosi élethez, mert majdnem egész délelőtt az Egyetem előtt álló ívlámpa tetején ült. A legnagyobb utcai forgalmon kívül még zavaróbb hatással kellett volna lennie annak, hogy ezen a napon közvetlenül a lámpavas fölé kitézték a nemzetizászlót, aminek ijesztő hatását az is fokozta, hogy aznap erős szél fújt és a zászlót állandóan hevesen lobogtatta. Mindez nem riasztotta el a gerlét. Ettől a naptól kezdve gyakran láttam a Múzeum-körút fölött lebegni. További két nap kellett, hogy közelebb jussak fészkelési helyéhez.

Amikor a Károlyi-kerten mentem át, a szedegető házigalambok társaságában pillantottam meg. Turbékolását május és június havában majdnem naponta hallottam. Fészket nem láttam, de valószínű, hogy a palota közelében, a nagy gesztenyefán fészkel. A következő évben megint ott volt a Károlyi-kertben; gyakran lehetett látni, amint az üvegház épületének kéményén tisztogatta magát és amint házigalamb módjára sétált az ember lába előtt. 1932-ben szintén hallottam ott turbékolni.

Magyarországon már 1913 óta észlelték a gerlét Szovátnán, 1920 óta Békéscsabán, 1932-ben Magyaróváron is találkoztam vele. Nyugaton még régebben tudnak városokban való megjelenéséről; például a Majna melletti Offenbach-ban már 1874-ben mutatkozott, Frankfurtból szintén van adat. A gerle mint ritka vendég Londonba is belátogat, például a Holland House kertjébe, a Battersea Park-ba. Vonulás idején Szófiában is látták.

A galambok közül a mi szempontunkból legérdekeesebb a kacagó-gerle (*Streptopelia decaocto* *Friv.*) a kalitkában tartott népszerű faj közeli rokona. Arról már volt tudomásunk, hogy a Balkánon a városokban, például Konstantinápolyban, Belgrádban fészkel. *Buresch Iván dr.*, a szófiai királyi múzeum igazgatója előadásomra szóbeli megjegyzésében közölte velem, hogy Bulgáriában a kacagó-gerle az utóbbi esztendőekben újszólván eltűnt a vidékről és már csak a városokban található.

Nyugat felé a vadgalambok között a leggyakoribb városi madár az örvösgalamb (*Columba palumbus* *L.*). Németországban Berlinben, Münsterben vonulás idején megjelent, sőt fészkel is; Luxemburgban az Alzette melletti Etschből van adat; Franciaországban Párisban a nagy díszkertekben mindenütt közönséges madár, sőt utcákon is fészkel, például boulevard Saint-Germain en, boulevard Batignolles-on, place de la République-on; Angliában Londonban az örvösgalamb már annyira megszeliült, hogy kézből etetik. Épületeken is fészkel. Még át is telet. A Kensington Garden-ben 1886 óta honosodott meg, azóta annyira elszaporodott, hogy például 1928 február 21-én *Macpherson* száznál több példányt számlált meg. Még néhány londoni helyet említek, ahol látták: St. James's Park, St. Botolph's Church, Aldersgate Street, St. Martin in the Fields, Trafalgar Square, Serpentine-sziget.

Már a kékgalamb (*Columba oenas* *L.*) ritkábban jön be a városokba, ami könnyen érthető, hiszen ez az odulakó madár nem talál a városokban alkalmas fészkelőhelyet. A német városok gyümölcsös kertjeibe már kezd behúzódni, sőt Kasselben, Wilhelmschöheben magában a városban is megjelent. Londonban több díszkertben fészkel, például Holland House kertjében, Hyde Parkban, valószínűleg a Kensington Garden-ben is, és a Regent's Park-ban szintén látták.

Röviden ezzel tudok a vadgalambok városi településéről beszámolni. Biztos vagyok benne, hogy amikor olvasóink cikkemet elolvassák, többen kérdezik magukban: — hát olyan nagy dolog ez? Én is láttam városunkban itt-ott vadgalambot. — Bizony, egyszerű dolognak látszik, de ime, a világirodalom felhasználásával is csak ilyen kevés adatot tudtam róla összeszedni. A megfigyelők észleletüket annyira egyszerűnek ítélik, hogy jelenteni sem tartják érdemesnek. Kérdezhetné is valaki, miért fontos azt tudni és számon tartani, hogy hol él a madár? Igenis fontos, a szépérzékű embernek fontos, mert az emberi települések egyre jobban szorítják vissza az őstermészetet, a madárnak tehát el kell pusztulnia vagy új környezetében is meg kell találnia fészkelési

és táplálkozási területét. Az pedig, hogy valamely vidék, akár város is, a madárvilág híján van avagy tarka és dalos madaraktól ékes-e, azt hiszem, kevés emberre közömbös, a madarak gazdasági jelentőségét pedig ezúttal meg se említsük. Hogy kérdésünkben tisztán láthassunk, a nagyközönség támogatását kérjük, és amennyiben a kacagó-gerle esetéhez hasonló esetről van tudomása, kérjük annak szíves közlését.

KÖNYVEKRŐL

Greguss Pál : *Bevezetés az örökléstanba*. 1935. Budapest. Novák Rudolf és Társa kiadása.

Az élettudományok újabbkori példátlanul hatalmas haladását és sikereit főképen az örökléstan tudományos megalapozása, az örökléstan kutatások nagyszerű eredményei, végül pedig az örökléstudományi gondolkodásmód kialakulása tették lehetővé. Ezek alapján joggal állapíthatjuk meg, hogy a mai kor természettudományi műveltségének és világképének kialakulásában az örökléstudomány mindenkit érdeklő kérdéseinek megismerése alapvető fontosságú. Az örökléstan bonyolult kérdéseit azonban teljes jelentőségüknek megfelelően a művelt közönség csak akkor értheti meg, ha ezeket a kérdéseket egyszerűsítve, az alapfogalmakat pontosan elhatárolva, a jelenségeket megfelelő természetes összefüggésükben, fokozatosan kiépítve látja maga előtt.

A szerző ebben a könyvében ezt a célkitűzést a vérbeli tanárt jellemző lelkesedéssel, elismerésreméltó sikerrel oldotta meg. Könyvében az elméleti örökléstant a vizsgálati módszerek, a faj és fajkeletkezés ismertetésével vezeti be. Ezt követően a változékonyság és öröklékénység fogalmának és okainak tárgyalása kapcsán az öröklés anyagi alapjait ismerteti. A keresztezési kísérletekből levonható tanulságokat a mendelizmus és az átöröklést módosító tényezők című fejezetekben tárgyalja, tömören, de jól tagolt, világosan megírt, áttekinthető csoportosításban, az egyes részek megértését nagyon elősegítő, megfelelő ábraanyag felhasználásával. A mendelizmus jelenségeinek csoportjában a nemiség, a nemhez kötött tulajdonságok és az ivarjellegek öröklődésére, továbbá a visszautés, beltenyésztés, túlfejlődés, plazmaöröklés jelenségeire és az oltási keveredésekre vonatkozó megállapításokról kapunk tájékozódást. Az elméleti részt az újabban a fajkeletkezés kérdése kapcsán nagyjelentőségre szert tett ugrásszerű öröklődő megváltozások (mutációk) tárgyalása egészíti ki. A mű második részében a szerző néhány jól megválogatott példa alapján az örökléstan kutatások eredményeinek gyakorlati alkalmazásmódjait mutatja be a mezőgazdasági és kertészeti növénynevelésben, állattenyésztésben, végül pedig az emberre vonatkozó öröklési jelenségek orvosi, tanügyi és társadalomtudományi vonatkozásaiban. Ez utóbbival szerves kapcsolatban tárgyalja a manapság fokozottabb figyelmet érdemlő faj- és társadalomegészségügyi törekvések örökléstudományi alapfogalmait. Függeléknek pedig a fontosabb örökléstan műszavak betűrendbe foglalt rövid magyarázatát találjuk.

A könyv áttekintésénél kiderül, hogy az élettudományoknak alig van még olyan ága, amelyik gyakorlati vonatkozásaiban az embert olyan sokoldalúan és annyira közelről érintené, mint éppen az örökléstudomány. A szerző legújabb könyvében az átöröklés jelenségeinek ezt a nagy fontosságát, az egyes fejezeteknek jelentőségükhöz mért terjedelmének megállapításában teljesen átértékelte és kifejezésre juttatta. Közvetlen tárgyalásmódjával és könnyed írásmódjával viszont nagyon elősegíti a szövevényesebb jelenségeknek megértését és megértését. Az örökléstan századeleji nagy fejlődése és gyakorlati jelentősége mindenképpen indokolta teszi, hogy olyan magyar nyelvű munkák jelenjenek meg, amelyek a népszerűsítés szempontjából annyira nehéz örökléstan ismereteket összefoglaló ismertetések formájában a tudomány mai színvonalának megfelelően mennél szélesebb körökben terjeszthetők el. *Greguss Pál* könyve ezt a törekvést igyekszik valóra váltani, ezért a legmelegebben ajánljuk a természettudományok iránt érdeklődő magyar közönség figyelmébe.

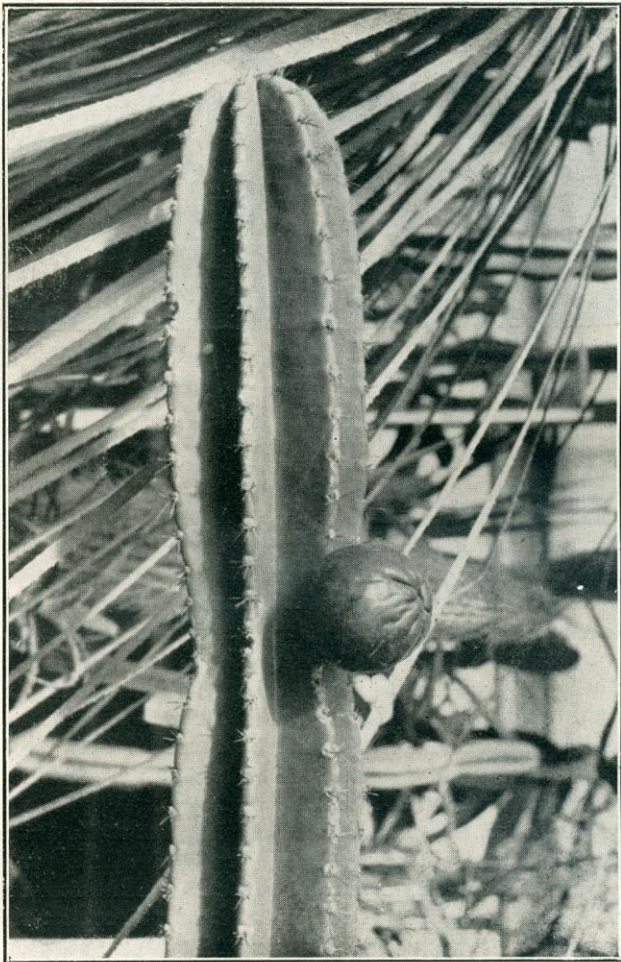
Miltényi László dr.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT-
ÉS NOUÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

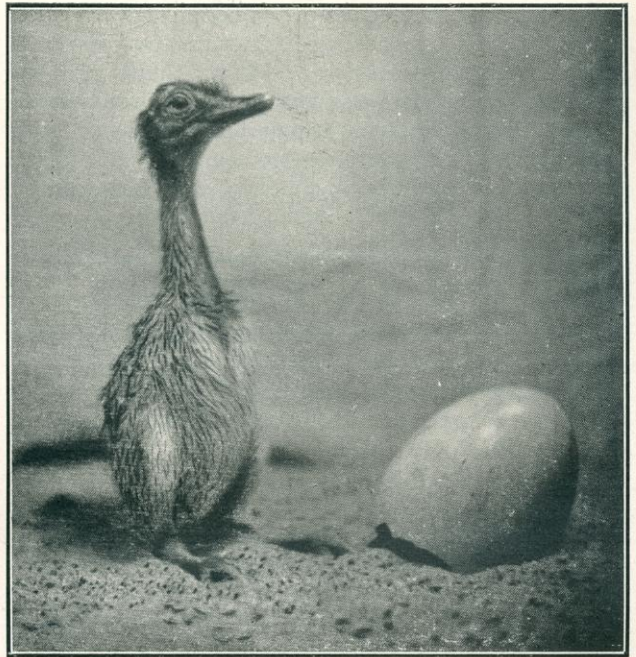
Perui-oszlopkaktusz. Nyolc évvel ezelőtt az oszlopkaktuszoknak egy csodálatosan fejlett példányát kaptuk ajándékba és ezt, az Amerikában honos forróösvény növényt azóta gondozzuk pálmaházunkban. Ez a majdnem hét méter magas perui-oszlopkaktusz (*Cereus peruvianus*) kaktuszgyűjteményünkben a legnagyobb növény. Egyenesen égnek meredő alakja miatt kapta mind latin, mind magyar nevét. Húsz centiméternyi vastag törzsén függőlegesen kiálló hét lécc húzódik végig és a lécek élén az egymástól öt centiméternyire kidudorodott szörpamacsokból szabályosan állnak ki tűszerű, hegyes tüskéi. Ez a hatalmas oszlopkaktusz nyolc évvel ezelőtt, amikor hozzánk került, még el nem ágazó, egyenes oszlop volt, de már a következő évben törzsének alsó felén egy oldalhajtása fejlődött, amely 60 centiméter hosszúra nőtt, majd később a törzs felső részén még két hatalmas oldalhajtást nevelt. Most mind a három oldalága az anyatörzssel majdnem egyenlő vastag. Ágait leszedve és meggyökeresítve, új növényeket is kaphatunk, ezt azonban nem tettük, mert nem akartuk növényünket megcsonkítani. Mint a kaktuszoknak általában, ennek is igen kevés gyökere van, a csaknem métermázsás növény csak egy 40×50 centiméteres faedényben áll. Akármilyen gyenge mozgató is könnyen feldönthetné, ezért állandóan vashuzalokkal meg rögzítjük, hogy a nyári viharok fel ne döntsék. Nagy magassága miatt kaktuszaink között nem helyezhetjük el, ezért télen nagy pálmaházunkban telettjük, ahol bőven van helye és sok világságot kap, nyáron pedig a szabadban, a pálmaház előtt a falaktól visszaverődő erős napfényben szépen fejlődik és eddig minden nyáron négy-öt virágot fejlesztett. Virágai pompás tiszta fehérek, nagyok, tölcészerűek, édeskés illatuk van, igen rövid életűek, egy-két nap alatt rendszerint elvirítanak.

A virágok megtermékenyülése, sajnos, évekig nem mutatkozott, tavaly nyáron azonban, mint csaknem páratlan esemény, az egyik virág megtermékenyült. A magház lassan nőni kezdett és félév alatt jókora zöld almához hasonló gyümölcs lett belőle. Lassan megérve, előbb rózsaszínű, majd élénk cseresznyepiros lett és teljes érése után levált a törzsről. Súlya 240 gramm, feltörve kellemes, kissé édeskés gyümölcsillata van. Belsejében vízszínű nyálkában tengersok, mintegy háromezer szem magot találtunk, amelyet megtisztítva és langyos helyen megszáritva, negyedrész homokkal kevert földbe nyomban el is vetettünk. *Király.*

Az állatkerti perui-oszlopkaktusz (*Cereus peruvianus*) gyümölcse. *Hölzel* felvétele.

A nandú (*Rhea americana* L.). Már régebben hírt adtunk arról, hogy a madárállományunkban volt és Délamerikából behozott két nandúkakas közül az egyiket egy tojóért elcseréltük. A nandúpár jól megfért egymással s ezért reméltük, hogy állatkertünkben nandúfiókákat is sikerül majd bemutatnunk. Ez a reményünk most valóra vált, mert a tojó májustól kezdve két-négynapos időközökben összesen tizenhárom tojást tojt. A kakas azonban, sajnos, sehogysem akart apai kötelességének eleget tenni és a tojásokon nem ült, sőt azokat olyan kíméletlenül ide-odalökdöste, hogy el kellett tőle vennünk. Nandúéknál ugyanis a kakas kotlik. Fészük — egy kis mélyedés a földben — udvaruk egyik sarkában volt. Mivel a kert egyik-másik látogatója a földön ülő madarat zavarta, sőt arra is

Félnapos nandú. *Szombath László* felvétele.

volt eset, hogy a kertben sétáló ember a tojást bottal bökdöste, a fészek mellé deszkából védőfalat készítettünk. A nandúknak ez nem tetszett és udvaruk másik sarkába majd a harmadikba költöztek. Közben tojásaik egyre szaporodtak, ezért elhatároztuk, hogy keltetőgépbe tesszük őket. A tizenhárom tojásból hét terméketlen volt, kettő pedig keltetés közben romlott el, de négyet szerencsésen sikerült kikeltetnünk. A nandútojás hosszúka alakú. Egyet megmértünk. Hossza tizenkét és fél, szélessége nyolc és fél centiméter volt és ötszázhatvan-négy grammot nyomott. A tojás színe fénylő szalmasárga és elszórtan vastag mézsfoltokkal tarkázott. Ezek a foltok azonban csak a tojáshéj külsején tapadnak és

Négynapos nandú. *Szombath László* felvétele.

a költés ideje alatt lepatognak róla. Állatkertünkben a kis nandúk harmincegy-harminchárom nap alatt bújtak ki a tojásból. Egynapos korukban nagyon gyámoltalanok. Fejüket is alig tudják felemelni, de másnap már lábra állnak, tíznapos korukban pedig már oly gyorsan futnak, hogy gyalogos ember alig érné utól őket. Nagyon kedves látvány, amint a kis nandúk a napsütésben ugrádoznak, kergetőznek. Állatkertünkben ez az első eset, hogy struccszerű madáróriások tojásait sikerült kikeltetnünk. A fiókák virgoncak, sokat esznek és szépen fejlődnek, de a hűvös időt nem kedvelik. Csak meleg napsütésben vannak jól. Árnyékban tollazatukat felborzolják és hamarosan prüszentenek. Ezért közönségünk egyelőre csak a déli órákban — délelőtt 10 órától délután 1/2-3-ig — láthatja őket. De rövidesen a struccházba, az öreg nandúk szomszédságába kerülnek. Tavaszig ott lesznek, akkor azután az összes nandút az egyik nagy kifutóban együvé tesszük. Szombath.

Az állatkertben ritkán fészkelő madarak. A gázlómadarak nagy röpdéjében nyáron sok madár fészkel.

Kilencnapos ezüstsirály. Szombath László felvétele.

Kanalgémek, bakcsók és batlák a kőpárkányokon ütöttek tanyát. Tojtak is, de a röpdében lévő csókák a tojásokat összetörték. A sziklák tövében, a földön a sirályok fészkeltek. Az egyik sarokban a viharsirály, a másikban a lósirály ült tojásain, de ezeket a patkányok pusztították el. Az ezüstsirály (*Larus argentatus* Brünn.) azonban nagyon jó helyet talált magának, mert huszonhét napos kotlás után két kis ezüstsirály-fióka bújt ki a tojásból. Az apróságokat, sajnos, nem hagyhattuk a szülők mellett, mert a patkányok éjszaka elpusztították volna őket. A két kis sirályt a mesterségesen kelteztett többi madárral együtt neveltük fel. Elég jól fejlődtek. A nagy meleg szemlátomást bántotta őket és déltájban mindig az árnyékba húzódtak. Az ezüstsirály felnevelése a hazánkban is fészkelő dankasirálynál sokkal nehezebb feladat. Hiába adunk nekik halakon kívül

póttápszereket, vegyi készítményeket, vitaminokat, napfényt, mert a párás, sós tengeri levegőt nem pótolhatjuk. Pedig ez hiányzik nekik talán a legjobban. Mindent elkövtünk, hogy a fejlődés egyes nehezebb időszakán átsegítsük őket. Ez a fáradásunk, úgylátszik, sikerrel járt és az állatkertben kikelt ezüstsirályok nemsokára a nagyrópdéba kerülnek.

Érdekes szaporodás volt a madárházban is. A múlt évben kelteztett székililék (*Charadrius alexandrinus* L.) a madárházban fészkeltek és tojtak is. Tojásaikat kalitkájukból kivettük, mert a sok madár a fészkelő párokat úgysem hagyta volna békésen ülni. A keltezőgépben a hat székililetojás közül öt kikelt és ezeket fel is neveltük. A székilile fészkelése fogságban nagyon ritka esemény és valószínűleg ez az első eset, hogy ezek a madarak állatkertben szaporodtak. Szombath.

A shetlandi pony. A törpe lovak legkisebb és a fajtajelleget leginkább magán viselő fajtája a shetlandi pony. Mint általában minden törpe lovon, úgy rajta is a történelemelőtti lófajtákkal kapcsolatos számos vonás fedezhető fel. Ilyen közös vonás a testmagasság, a szín, a vastag, rövid nyak, szíjjalt hát, koponyaméreték. A ponyk közül a legnagyobb világhírre a shetlandi pony tett szert, nevét a Skócia északi partjai közelében fekvő szigetesoporttól kapta. Magassága 90—110 centiméter. Színe leginkább sötét, a pej színnek legkülönbözőbb változatai. Világos szín ritkán fordul elő. Bár kistermetű, mégis erős és teherbíró, ezenfelül okos és tanulékony. Teherbírása szinte csodálatos. Az alig egy méteres lovacska játszi könnyedséggel képes két-három mázsán felüli súlyt is elvinni. Az angol tenyésztők az amúgyis legkisebb termetű pony testmagasságát céltudatos tenyésztéssel még alacsonyabbra iparkodnak leszorítani, azonban nagyon ügyelnek arra, hogy a testmagasság állandó összhangban maradjon az aránysággal és az izomerővel. Ilyen céltudatos tenyészelvek mellett sikerült is elérni, hogy körülbelül 75—80 centiméter magas, teljesen kifogástalan testalkatú méneket tenyésztettek ki. Anglia legrégebb és legismertebb tenyésztője Lord London Derry, akinek Bressay mén-telepén található a legszebb és legtökéletesebb példányok. Csonka hazánkban ennek a lófajtának talán egyetlen tenyésztője a budapesti állatkert, amely ezeknek a törpe lovaknak tenyésztésével körülbelül az intézmény fennállása óta foglalkozik. Az alapanyag néhány eredeti angol behozott kanca és egy mén volt. Ezeknek utódaiból az angol tenyészelvek szerint a legkisebb termetű és legtökéletesebb testalkatú egyedek adják az utánpótlást. Vérfrissítés céljából időnként külföldről új mént hozatunk. Állományunk nem nagy, mert a budapesti állatkert szűkreszabott méretei nem adnak erre módot, de a tenyészanyag nagyon jó. Az egyetlen kifogásolható körülmény az, hogy a testmagasság, még a behozott eredeti szülőktől származó csikóknál is, mindenkor meghaladja a szülők testmagasságát. Ezen a körülményen azonban aligha sikerül változtatni, mert ez az eredeti hazájától eltérő éghajlati és takarmányozási viszonyok következménye. Ezek a kis állatok az állatkertnek igen hasznos tagjai, mert nemcsak kiállítási anyagnak, de különféle más célra, például teherlovnak

kisebb terhek szállítására és mint kocsilovakat kettesben és négyesben használjuk őket, sőt egy teljesen betanított ötös-fogatunk is van. Kisgyermek számára jó látás lovak. Ez a kis ló csupa jószándék és igyekezet és bármilyen munkája igazán szemet és lelkét gyönyörködtető látvány, mert olyan szorgalom és igyekezet csak ritka állattól látható. Talán ez a nagy kedvessége az oka annak, hogy az állatkertnek legtöbb látogatója szívesen tölt egy kis időt a shetlandi ponyk udvara előtt. Szabó dr.

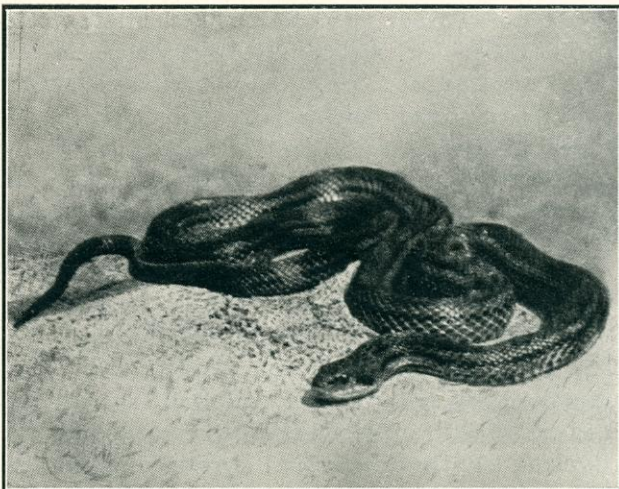
Shetlandi pony-csikók az állatkertben. Hölzel felvétele.

A szalagos-sikló. (*Coluber quatuorlineatus Lac.*) Az idén tavasszal Olaszországból hozott élő tengerihalszállítmánnyal hat szalagos-sikló is érkezett az állatkertbe. Ezek a siklók Isztriából, Rovigno város környékéről származnak, ahol még ma is elég sok van belőlük. Bizonyítja ezt, hogy a válogatott, másfél méternél hosszabb példányokat egy odaváló gyűjtő néhány nap alatt fogta. Pedig hazája más részén, Európa többi déli országában már sehohsem gyakori. Valamikor Horvátország nyugati részétől az egész görög szigetvilágig közönséges volt. De mindenütt nagyon üldözték, mert az a babona terjedt el róla, hogy tejjel táplálkozik, kiszívja a tehenek és kecskék tejét. A régi rómaiak óriási kígyónak tartották és »boa«-nak nevezték. Ezt a nevet helyenként máig is viseli, mint például Isztriában, ahol most is »boa istriana«-nak nevezik. Erre a névre részben rá is szolgált, mert Európa egyik legnagyobb kígyója, két méternél hosszabbra is megnő. Színe igen változatos, de jellemzi a mind a két oldalán

végighúzódo két sötétbarna sáv, amelyről könnyen felismerhető. Innen kapta nevét is. Nyugodt, bátor állat; embertől, állattól nem igen fél és vakmerően támad. Pusztulását ennek a tulajdonságának is köszönheti, mert miatta könnyen lehet megfogni és megsemmisíteni. Tápláléka egér és apró madár, de ha szerét ejtheti, a gyíkot is elfogyasztja. Tartózkodási helyét nem igen válogatja meg, mert mind a mocsaras, lapos vidéken, mind a sziklás vagy erdős hegyeken egyaránt előfordul.

Az állatkert szalagos-siklóit a kígyóház egyik nagy üvegterrariumában helyeztük el. Ott is nyugodtan viselkednek, rendszerint a terrarium egyik sarkában összegomolyodva, mozdulatlanul hevernek. Annyira egymásbafonódnak, hogy csaknem lehetetlenség őket szétválasztani; ha egyet felemelünk, vele emelkedik az egész kígyótömeg. Bezzeg, amikor etetés van, egyszerre elmúlik nyugodtságuk és véget ér közöttük a jóbarátság. Amikor a kígyótápláléknak szánt patkányokat beengedjük hozzájuk, a kígyócsomó hirtelen szétválék és a siklók hihetetlenül fürgén vetik magukat az eleségre. Hárman-négyen ragadnak meg egy patkányt, mohóságukban egymást harapják és ugyancsak vigyáznunk kell, hogy kárt ne tegyenek egymásban. Csak amikor már fejenként legalább két-két patkányt elfogyasztottak és étvágyukat kielégítették, nyugodnak meg és békés egyetértésben vonulnak szokott helyükre, hogy ott ismét egybefonódva, naphosszatt mozdulatlanul heverjenek.

A nemrég az állatkertbe érkezett hatalmas óriás-kígyó, a feltűnően érdekes kutyafejű-kígyó és a hegyes-orrú-siklók mellett ezek a szalagos-siklók az állatkerti kígyóállomány idei újdonságai, amelyekre közönségünk figyelmét felhívjuk. Bohutinsky.

Szalagos-sikló az állatkerti terrariumban. Hölze felvétele.

APRÓ HIRDETÉSEK

Az apróhirdetés minden szava 20 f.; előfizetőknek 10 f.
A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő;
előfizetőknek 1 pengő.

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, VI.,
küldendő.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS.

Augusztus hónapban került sajtó alá *József Ákos*
»A tacsó« című könyve, amely részletesen ismerteti
a tacsó tenyésztésének történetét, a vadásztacsó
fajtajelleg-leírását, vadászati használhatóságát (koto-
rékban, vérnymon, vízvadászatnál, hajtásban) és
tanítását. Hasonló magyar könyv még nem jelent meg.
Akit ez a könyv érdekel, az értesítse egy levelező-
lapon a szerzőt (Tolna, Újlaktanya). A könyv ára
2:50 pengőnél nem lesz drágább (inkább olcsóbb),
azonban a beérkezett előjegyzésektől függ a könyv
kiállításának minősége és a képek száma. Meg-
rendelhető utánvéttel, vagy számlára.

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti: *Ilosvay Lajos*
közreműködésével *Gombocz Endre és Szabó-Patay*
József. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest,
VIII., Eszterházy-u. 16.

»Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete« Budapest,
Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-
utca 23—25. Telefon: 30-8-30

Magyar Tacsó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker.,
István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája.
Telefon: 30-8-30. Hivatalos órák hétfőn és csütör-
tökön 17—18 órák között.

Magyar Kutyaajták Törzskönyve Budapest, VII., ker.,
István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája. Telefon:
30-8-30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn
és csütörtökön 17—18 órák között.

A Természet könyvtárában megjelent: **A mindenes vizsla
nevelése és tanítása.** Írta: ifj. Hölle Márton. Minden
vadász legjobb tanácsadója a vizsla vezetésében.
Kapható: Dr. Vajna György és Társa könyvkeres-
kedésében, Budapest, IV., Váci-utca 28. Bolti ára
fűzve 1:80 P.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest,
VIII., Baross-utca 77. Telefon: 41-3-78

**Magyarországi Telivér Kutyaenyésztő Egyesületek Szö-
vetsége** Budapest, VII., István-út 2. Telefon: 30-8-30

**Tudósok, írók, orvosok szakközleményeit kiváló hozzá-
értéssel fordítja németre Br. Feilitsch Egon műfordító,**
Pestszenterzsébet, Sebestyén-utca 15.

A kiadásért felelős: NADLER HERBERT.

Főleg erdőségből álló birtokot keresek

megvételre

400.000 P erejéig erős
agancsképződésű fővad-
állománnyal.

A birtok leírását, valamint
helyszínrajzát tartalmazó
részletes ajánlatokat a
közvetlen eladótól előny-
ben részesítem.

Ajánlatokat „Erdőbirtok“ jelige alatt
e lap kiadóhivatalába kérek.

Ifj. SCHÄFER JÓZSEF KÁDÁRMESTER

ÁLLAMI ÉS SZÉKESFŐVÁROSI SZÁLLÍTÓ

BUDAPEST, VII., GIZELLA-ÚT 53. :: TELEFON: 33-6-47

ARANYHALAK, EXOTIKUS DÍSZHALAK, AQUARIUMOK, HALELEDEK ÉS VIZINÖVÉNYEK LEGOLCSÓBB ÁRBAN

KIRCHKNOPF ISTVÁN

Budapest, IX., Calvin-tér 8. (Református templom mellett.)
Árjegyzéket küldök!

A FOX TERRIER

Foxterriertenyésztők és tulajdonosok egyetlen
szaklapja.

Megjelenik gazdag tartalommal havonta.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Magyar Foxterriertenyésztők Egyesülete

Budapest, VII. kerület, István-út 2. sz.

ZIMMER FERENC

HALKERESKEDELMI R. T.

BUDAPEST, KÖZP. VÁSÁRCSARNOK. Tel.: 85-4-48

FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10.

Tel.: 81-6-79, VII., Rákóczi-út 90.

IRODA: VIII., Horánszky-u. 19. Telefon: 33-5-39

LOVAGLÓ- ÉS HAJTÓISKOLA

AZ ÁLLATKERTBEN!

LOVAGLÁS: egyénenként és osztályban, alapgyakorlatok, iskolalovaglás futószárral, kengyellel és kengyel nélkül, haladók tereplovglása stb.

HAJTÁS: gyermekek hajtása egyes-, kettes-, négyes- és ötösfogatokkal. Az állatkerti belépődíjon vagy évi bérletjegy árán felül Ponylovakon a lovaglás félórára 50 fillér.

Nagy lovakon a csoportos lovaglás 40 percre 1 pengő.

Ebben a csoportban 20 jegyet tartalmazó jegyfűzet 16 pengő.

Tereplovglás esetenként és személynként 5 pengő.

Pony-lovak hajtása félórára 50 fillér.

Nagy lovak hajtása félórára 1 pengő.

SZAKSZERŰ TANÍTÁS kezdők és haladók számára naponta reggel 7-től 10-ig és délután 4-től 7-ig.

E L S Ő R E N D Ű B E T A N Í T O T T L O V A K !

FILLÉRES

VASÁRNAPOK AZ ÁLLATKERTBEN!

Minden hónap első
vasárnapján
felnőttek 40 fillér
10 éven aluli
gyermekek 20 fillér
beléptdíjat fizetnek a
székesfővárosi
állat- és növénykertben

Aki tanulni, gyönyörködni és szórakozni akar, ezen a napon okvetlenül látogassa meg az állatkertet.

Nappal: az összes állatok a szabad kifutókban láthatók.

Akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyház, pálmaház, lovaglás, kocsizás, vendéglő, tejszarnok.